

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Akademia
Obrony
Narodowej

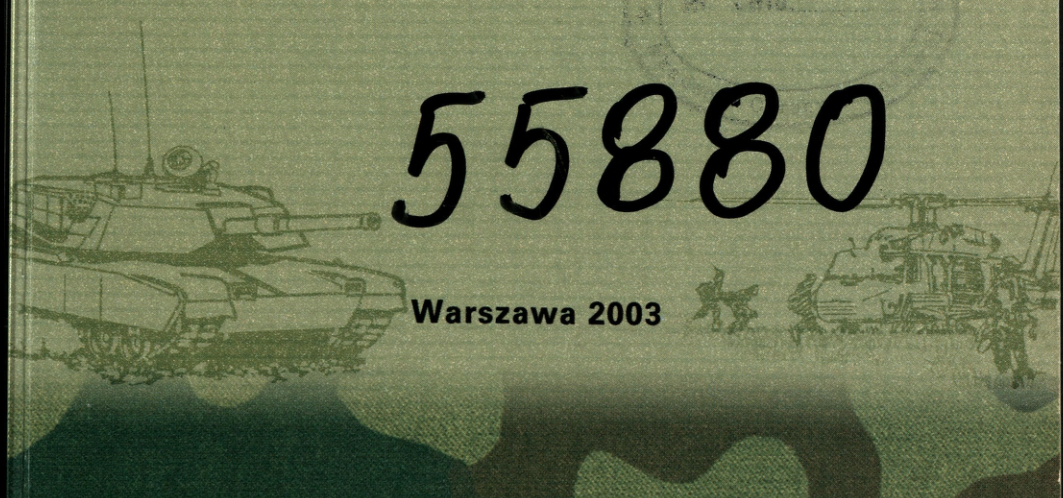
AON 5525/2003

Robert Bojarski

ETAPY POŚREDNIE
W WALCE I OPERACJI

55880

Warszawa 2003

Colour Chart #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Inches
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

ZAKŁAD SZTUKI OPERACYJNEJ

AON 5525/03

Robert Bojarski

**ETAPY POŚREDNIE
W WALCE I OPERACJI**

WARSZAWA 2003

Niniejsze studium operacyjne przeznaczone jest głównie dla studentów magisterskich studiów uzupełniających, prowadzonych na Wydziale Wojsk Lądowych AON.

Może być również wykorzystywane na innych studiach i kursach.

Spis treści

Wstęp	5
1. Marsz zbliżania	8
2. Bój spotkaniowy	20
3. Luzowanie	30
4. Wycofanie	41
5. Działania na połączenie	52
Zakończenie	64
Literatura	65

Wstęp

Analiza dostępnych materiałów NATO wskazuje, że na wielu płaszczyznach teorii sztuki wojennej współczesne poglądy na zasadnicze problemy walki zbrojnej są zbieżne. Jednocześnie są i takie, które wymagają ujednoczenia lub dostosowania do jednolitych standardów. Dotyczy to, między innymi miejsca i roli działań (etapów) pośrednich.

Teoria działań pośrednich nie jest problemem nowym zarówno w państwach NATO, jak i w Siłach Zbrojnych RP. Nie oznacza to, iż istnieje jednomyślny sposób podejścia do tych zagadnień. Formy działań pośrednich w obowiązujących regulaminach NATO przedstawione są jako autonomiczne, zorganizowane przedsięwzięcia, które wypełniają treścią podstawowe rodzaje działań tzn. obronę i natarcie. *„Na szczeblu operacyjnym podstawowymi działaniami lądowymi są działania zaczepne i obronne. Na szczeblu taktycznym wyszczególnia się trzeci rodzaj działań, działania opóźniające. Łącznie zapewniają one elastyczność i płynność walki na lądzie i pozwalają utrzymać je przy zróżnicowanym tempie działań. Wszystkie one mogą mieć miejsce w styczności z przeciwnikiem lub bez. Mogą być prowadzone jednocześnie ewentualnie samodzielnie na kierunkach autonomicznych przez funkcjonalne (strukturalne) elementy ugrupowania operacyjnego lub przez wojska w całości. W celu osiągnięcia ciągłości, działania łączone są podczas operacji etapami pośrednimi, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem. Są to¹:*

- marsz zbliżania,
- bój spotkaniowy,
- działania na połączenie,
- wycofanie,
- luzowanie”.

Natomiast, według naszych poglądów, wyszczególnione w ATP-35(B) oraz w ATP 3.2., elementy składowe działań pośrednich są wtopione w teorię i praktykę rodzajów walki zbrojnej (bój spotkaniowy – forma natarcia), niektóre z nich nie są uwzględniane w teorii sztuki wojennej (marsz zbliżania, działania na połączenie), część występuje jako formy samodzielne (wycofanie, luzowanie). Wobec powyższego bardzo trudno poddać je klasyfikacji, która uwzględni kryteria logiczne zastosowane w podejściu NATO.

¹ Regulamin działań taktycznych ATP-35 (B), s. 16.

Ta sytuacja oraz szereg innych czynników potwierdziły potrzebę teoretycznego opracowania problemu działań pośrednich oraz wskazania ich miejsca i roli jako jednego z istotnych elementów w procesie osiągnięcia celu w operacji.

Istotnym zagadnieniem w powyższym temacie jest interpretacja terminologiczna dotycząca działań pośrednich, która powstała w wyniku tłumaczenia materiału źródłowego. Termin etapy pośrednie został przejęty dosłownie na podstawie przetłumaczonej III wersji *Regulaminu działań taktycznych ATP-35(B)*. Szeroka konsultacja nad wersją oryginalną wskazuje, że brak jest odpowiednika w języku polskim. Problem jest istotny, gdyż w przedstawionym regulaminie poświęcono problematyce etapów pośrednich cały rozdział. Omówiono w nim: bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie, marsz zbliżania, luzowanie.

Jednocześnie nazwa etapy pośrednie nie jest najwłaściwszym terminem w konfrontacji z teorią sztuki wojennej SZ RP. Określa bowiem z jednej strony te działania jako proces samodzielny, z drugiej zaś jako integralny element innych rodzajów działań realizowany przez całość określonego zgrupowania. W tej sytuacji znaczenie merytoryczne tego pojęcia nie stoi w sprzeczności z istotą zawartą w tym terminie. Odpowiada to np. realizacji marszu zbliżania (działanie samodzielne) lub wycofaniu jako konsekwencji niepomyślnego rozwoju sytuacji (prowadzone całością sił). Nietrudno zauważyć, że takie podejście może występować na szczeblach taktycznych. Natomiast na szczeblu operacyjnym, gdzie istotą jest koordynacja działań taktycznych dla osiągnięcia celów strategicznych, działania pośrednie wykorzystywane są jako części składowe rodzajów działań przez wydzielone w danej sytuacji operacyjnej siły (np. luzowanie zgrupowań na wybranych kierunkach, działania na połączenie dla odblokowania sił okrążonych, bój spotkaniowy podczas uderzenia przed rubież styczności wojsk). Stanowią więc nie etapy, a formy działań dla osiągnięcia zamierzonych lub wymuszonych celów w skali operacyjnej, które to cele w wielu wypadkach mogą oznaczać etapy, ale operacji.

W związku z powyższym proponuje się przyjęcie terminu – działania pośrednie, natomiast ich części składowe to formy. Założono hipotetyczne, że w wypadku, gdy termin ten zostanie w jakiś sposób zmodyfikowany w literaturze normatywnej SZ RP nie spowoduje to żadnych zamian merytorycznych w ich strukturze wewnętrznej. Tym bardziej, że odpowiada on najbliższej wersji oryginalnej.

Przedstawione powyżej wyselekcjonowane problemy stały się motywem do opracowania teorii tego problemu. Celem było przedstawienie skondensowanego materiału, który pozwoli określić miejsce i rolę działań pośrednich w teorii naszych sił zbrojnych.

Merytoryczna treść obszaru działań pośrednich w niniejszym materiale jest przedstawiona na poziomie operacyjnym.

„Działania na szczeblu operacyjnym łączą bowiem taktykę i strategię poprzez ustalanie celów operacyjnych, kolejność zdarzeń w osiąganiu celów operacyjnych, prowadzenie działań i wykorzystanie zasobów powodujących i podtrzymujących te zdarzenia”².

---

² Regulamin działań taktycznych ATP-35(B), s. 14.

1. Marsz zbliżania³

Aby wojska mogły podjąć walkę ze zgrupowaniem lądowym przeciwnika, muszą się zbliżyć do niego w sposób zorganizowany, w ugrupowaniu odpowiednim do przewidywanych działań. Przeto marsz jest postrzegany jako etap wstępny, którego celem jest doprowadzenie wojsk do obszaru bezpośredniego starcia. Kolejnym etapem jest wykonanie uderzenia lub przyjęcie w sposób zorganizowany uderzenia przeciwnika, a następnie, po starciu, wyprowadzenie wojsk z obszaru działań bezpośrednich.

Według obszaru działania, przyszłego zadania po wykonanym marszu oraz warunków determinowanych rozwojem sytuacji kryzysowej, dokonano klasyfikacji marszu. Według głównego kryterium, tj. celu, obszaru i przyszłego zadania, w opracowaniach NATO, wyszczególnia się marsze: administracyjny, taktyczny, zbliżania.

Marsz organizowany i wykonywany w strefie komunikacji jest nazywany marszem administracyjnym. Marsz organizowany oraz wykonywany w warunkach zagrożenia działaniem strony przeciwnej jest nazywany marszem taktycznym. Natomiast pod pojęciem marsz zbliżania jest rozumiane *„posuwanie się do przodu jednostek bojowych w sytuacji zagrożenia bezpośrednim kontaktem z siłami przeciwnika. Oddziały są całkowicie lub częściowo rozwinięte. Marsz zbliżeniowy kończy się wtedy, gdy nawiązany zostaje kontakt bojowy z siłami nieprzyjaciela lub, gdy zajęta zostaje pozycja wyjściowa do ataku”*. Tym, co w szczególności wyróżnia marsz zbliżania jest jego cel – uchwycenie kontaktu bojowego z przeciwnikiem.

Współczesne i przyszłe nieliniarne (kierunkowe) działania traktują manewr wojsk na polu walki, jako główny czynnik osiągnięcia zwycięstwa. Wobec tego szybkie, sprawne i skryte przemieszczanie wojsk, zakończone zorganizowanym wprowadzeniem ich do działań bezpośrednich, staje się jednym z zasadniczych warunków powodzenia na polu walki. Dzisiejsze wojska są przystosowane do: działań dynamicznych, zmian kierunku działania, wychodzenia na kierunki dotychczas mało aktywne, dynamicznego prowadzenia działań opóźniających lub wchodzenia w ugrupowanie przeciwnika i prowadzenia działań w głębi jego ugrupowania.

---

³ *Operacyjne aspekty działań pośrednich w obronie*, Warszawa, AON 2000, s.15, 162.

W aspekcie takich możliwości wojsk lądowych i sposobów ich dotarcia do obszaru działań bezpośrednich, należy się zastanowić, co w istocie wyróżnia rodzaje marszu, a w szczególności marsz zbliżania.

Obecnie pod pojęciem „marsz zbliżania” są rozumiane takie działania, których celem jest odtworzenie kontaktu bojowego z przeciwnikiem. Stąd celem jest zorganizowane nawiązanie kontaktu bojowego z jego zgrupowaniem lądowym. Marsz zbliżania realizują siły, których zadaniem jest – przez nawiązanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem – zabezpieczenie wejścia do walki sił głównych. Marsz zbliżania jest wykonywany w ramach przyszłych działań jako etap wstępny, doprowadzający wojska do kontaktu bojowego ze zgrupowaniem lądowym przeciwnika. Kończy się po nawiązaniu kontaktu bojowego ze zgrupowaniami lądowymi. Jest jednym ze sposobów przejęcia inicjatywy, jej utrzymania i stworzenia warunków dla sił głównych w celu wykorzystania jej skutków, co w szerszym aspekcie powoduje narzucenie przeciwnikowi swej woli działania. Marsz zbliżania nie jest postrzegany jako rodzaj walki, ale jako jeden z etapów.

Zainicjowanie następnego zadania, to nic innego, jak zbliżenie się do przeciwnika i wykonanie uderzenia lub zajęcie pozycji obronnej. Potrzeba zmiany w ugrupowaniu ze względu na przyszłe zadanie, to zbliżenie się do obszaru działań bezpośrednich z przewidywaniem wejścia do walki lub zmiana miejsca w ugrupowaniu w obszarze działań bezpośrednich, aby uniknąć uderzenia przeciwnika lub wykonać na niego uderzenie w innym obszarze.

Dotarcie w określone miejsce w określonym czasie bez zachowania zdolności bojowej może być jedynym powodem porażki. Dlatego podczas marszu tak musi być utrzymywana zdolność bojowa, aby maszerujące wojska mogły w każdej sytuacji podjąć walkę z przeciwnikiem.

W sytuacji kiedy wojska zbliżają się do przeciwnika, istotne jest ukrycie tego faktu przed nim. Dlatego też marsz należy organizować w warunkach ograniczonej widoczności, z osłoną radioelektroniczną oraz na szerokim froncie, aby w przypadku wykrycia tej czynności przez przeciwnika cel marszu nie był dla niego jednoznaczny. Należy zatem skrywać fizyczny ruch wojsk, a przede wszystkim przyszły cel działania.

Taka interpretacja kategorii szczegółowego celu marszu pozwala wyróżnić rodzaje marszu, które z kolei nadają marszom rangę poszczególnych kategorii celu. Oznacza to, że inny skutek powoduje w okresie pokoju, zagrożenia militarnego i wojny każda kategoria celu w aspekcie przyszłego zadania.

Uogólniając, celem marszu zbliżania jest zorganizowane dotarcie w określone miejsce w określonym czasie, z zachowaniem niezbędnego poziomu zdolności bojowej oraz nawiązanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem. Stąd marsz będziemy nazywali „marszem zbliżania” wtedy, gdy organizator tego przedsięwzięcia będzie dążył do nawiązania kontaktu bojowego z przeciwnikiem i będzie wykonywał go w warunkach działania lub zagrożenia działania lądowych zgrupowań przeciwnika. Ze względu na wyszczególnione cechy – dążenie do kontaktu bojowego lub działanie zgrupowań lądowych przeciwnika – cel lub warunki działania, będziemy mówili o marszu zbliżania. Taki cel i warunki jego realizacji mogą występować w strefie działań bojowych, ale nie każdy marsz, jako sposób zmiany położenia w tej strefie, może być postrzegany w kategoriach marszu zbliżania. Na pytanie jak przemieszczać wojska w strefie działań bojowych, można uzyskać alternatywną odpowiedź: dostarczyć wojska środkami transportu lub niech się przemieszczają same. W naszych realiach, ze względu na ograniczone możliwości transportu powietrznego oraz niecelowość używania transportu lądowego, należy wykluczyć przewozy wojsk w strefie działań bojowych, gdyż są one mało realne⁴.

Ze względu na cel późniejszych działań, następujący bezpośrednio po marszu zbliżania, oraz warunki jego osiągnięcia tworzone jest ugrupowanie. W skład głównych elementów ugrupowania zazwyczaj wchodzi: oddział wydzielony, ubezpieczenia oraz siły główne. Organizowane są ubezpieczenia czołowe, boczne i tylne. Potrzeba organizowania ubezpieczeń, ich skład bojowy oraz liczba, są determinowane charakterem działań przeciwnika, zadaniem wojsk własnych oraz właściwościami środowiska działania.

Ugrupowanie podczas wykonywania marszu zbliżania się do przeciwnika powinno zapewnić:

- 1) wykonanie zadania w określonym czasie;
- 2) ubezpieczenie okrężne sił głównych przemieszczających się wojsk;
- 3) rozwinięcie sił głównych w ugrupowanie bojowe;
- 4) możliwość jednoczesnego wprowadzenia do walki odpowiedniej liczby środków bojowych;
- 5) zachowanie zdolności bojowej wojsk;
- 6) wykonanie manewru na inne drogi marszu;
- 7) utrzymanie ciągłości dowodzenia.

---

⁴ Przewozy wojsk są rozumiane jako przewóz środkiem transportu żołnierzy, sprzętu i środków zaopatrzenia. W tej kategorii niecelowy jest przewóz żołnierzy i sprzętu bojowego w strefie działań bojowych, natomiast przewóz środków zaopatrzenia jest realizowany każdorazowo i jest postrzegany jako zjawisko pozytywne.

Za każdym razem będzie inny skład ugrupowania podczas marszu zbliżania. Jest to warunkowane charakterem przyszłych działań, możliwościami przeciwnika, środowiskiem walki oraz celem działania. Dlatego też, ze względu na wyszczególnione uwarunkowania, w skład głównych elementów ugrupowania podczas marszu zbliżania będą wchodziły takie siły i środki, które będą adekwatne do przyszłych zadań.

Oddział wydzielony może być organizowany ze względu na przyszłe zadanie realizowane bezpośrednio po marszu zbliżania lub ze względu na potrzebę zabezpieczenia wejścia w ugrupowanie przeciwnika. Oddział wydzielony maszeruje przed siłami głównymi i jego zadaniem jest prowadzenie rozpoznania, uprzedzenie nieprzyjaciela w opanowaniu dogodnych rubieży oraz utrzymanie ich do czasu podejścia sił głównych. Oddział wydzielony zatem, jako pierwszy nawiązuje kontakt bojowy z przeciwnikiem i zabezpiecza wejście do walki sił głównych. Odległość działania oddziału wydzielonego od sił głównych jest głównie uzależniona od stopnia zagrożenia ze strony przeciwnika oraz składu i szczelba, który go wysyła. Stąd też odległość, na jakiej będzie działał oddział wydzielony, każdorazowo może być inna. W aspekcie zadania jest budowany skład oddziału wydzielonego. Istotne jest, aby jego struktura zapewniała autonomiczność bojową w czasie realizacji zadania.

Ubezpieczenie ma zapewnić płynność marszu zbliżania przez wzbronienie przeciwnikowi rozpoznania maszerujących kolumn i wykonania na nie niespodziewanego uderzenia. W przypadku kiedy nie jest organizowany oddział wydzielony, zadanie nawiązania kontaktu bojowego z przeciwnikiem przejmuje awangarda. Po nawiązaniu kontaktu bojowego z przeciwnikiem, awangarda zabezpiecza wejście do walki sił głównych. Ma również zagwarantować siłom głównym czas na powzięcie decyzji do dalszego działania. Przez zdecydowane i wyprzedzające działanie, ubezpieczenie marszowe powinno stworzyć siłom głównym warunki do zorganizowanego wejścia do walki, zmiany ugrupowania przedbojowego na bojowe lub zmiany drogi marszu. Stosownie do stopnia zagrożenia ze strony przeciwnika naziemnego i prawdopodobieństwa spotkania się z nim, maszerujący oddział lub związek taktyczny organizuje ubezpieczenia okrężne. Ubezpieczenie powinno być postrzegane w całości w ramach marszu oddziału lub związku taktycznego i w tym aspekcie organizowane dla każdej kolumny. Ponadto powinno być organizowane ubezpieczenie powietrzne, które ma zapewnić osłonę zgrupowania wojsk lądowych przed lotnictwem wojsk lądowych przeciwnika oraz jego siłami powietrznymi. Maszerujące wojska winny posiadać środki obrony przeciwlotniczej dla każdego z maszerujących elementów ugrupowania. Jest to jeden

z warunków zachowania swobody manewru zgrupowania lądowego od działania przeciwnika powietrznego.

Awangarda to ubezpieczający oddział lub pododdział wyznaczony ze składu maszerującej kolumny po danej drodze. Zadaniem awangardy jest ubezpieczenie od czoła głównych sił oraz pozyskanie informacji o przeciwniku i obszarze przemieszczania. Do składu awangardy należy wyznaczyć takie siły, które są wysoce manewrowe, potrafią prowadzić autonomicznie rozpoznanie oraz są w stanie przeciwstawić się napotkanemu przeciwnikowi. Skład awangardy musi zapewniać jej autonomiczność działania, stosownie do określonych zadań i warunków. Awangarda wysyła swoje elementy ubezpieczenia w postaci szpicy lub patrolu. Szpica czołowa oraz patrol czołowy maszerują przed siłami głównymi awangardy, natomiast szpica i patrol boczny ubezpieczają zagrożone kierunki, maszerując równoległe z ubezpieczanymi pododdziałami lub zajmują i utrzymują dogodną rubież na czas przemarszu sił głównych. W przypadku równoległego marszu wielu kolumn może zaistnieć sytuacja, że każda kolumna ubezpiecza się w innej formie. W przypadku wcześniejszego wysyłania oddziału wydzielonego zwykle organizuje się szpice ze składu maszerującej kolumny. Skład ubezpieczenia jest determinowany działaniem przeciwnika. Kiedy siły główne maszerują w składzie jednej kolumny, zachodzi konieczność organizowania ubezpieczeń bocznych, w przypadku zaś marszu zbliżania sił głównych w kilku kolumnach marszowych, ubezpieczenia boczne organizuje się do kolumn skrajnych, przy założeniu, że marsz jest wykonywany równoległe. Potrzeba organizowania ubezpieczeń bocznych i tylnych wynika z obowiązku zabezpieczenia się przed niespodziewanym działaniem przeciwnika. Od sprawności działania ubezpieczeń zależy czy siły główne dotrą do określonego głównego celu. Stąd ubezpieczenia podczas marszu zbliżania są gwarantem zachowania swobody manewru przez siły główne.

Patrol jest elementem sił głównych i jego zadaniem jest utrzymanie styczności z awangardą lub szpicą czołową oraz zapewnienie bezpieczeństwa czołowym grupom taktycznym. Patrol może być czołowy, boczny i tylny. Niezależnie od wyszczególnionych ubezpieczeń marszowych, poszczególne pododdziały samodzielnie tworzą ubezpieczenia bezpośrednie.

Potrzeba postrzegania ubezpieczenia w całości, w aspekcie maszerujących wojsk, pozwala dowódcy kolumny marszowej, a w niej dowódcom grup taktycznych, organizować ubezpieczenia według potrzeb i kompetencji.

Dla zapewnienia przejeźdności dróg marszu podczas zbliżania się do przeciwnika tworzy się oddział (oddziały) zabezpieczenia ruchu (OZR). Formowane są one z

pododdziałów inżynieryjnych, niekiedy wzmocnionych pododdziałami innych rodzajów wojsk. Oddział zabezpieczenia ruchu podczas marszu zbliżania jest elementem ugrupowania, który jest organizowany w każdym autonomicznym zgrupowaniu taktycznym, zwłaszcza podczas wykonywania marszu na obszarze zajęтым lub kontrolowanym przez przeciwnika. Należy dążyć do tego, aby utrzymanie ciągłości ruchu wojsk było zapewnione nie tylko od czoła maszerującej kolumny, ale także w jej wnętrzu. Jeżeli organizuje się oddział zabezpieczenia ruchu dla potrzeb danej kolumny, wówczas maszeruje on na czele sił głównych. Jego zadaniem jest utrzymanie drogi marszu na poziomie przejezdności tylko na tych odcinkach, na których się w danej chwili znajdują maszerujące wojska. Niezależnie od tego obowiązek utrzymania przejezdności na drogach marszu mają wszystkie pododdziały na tych odcinkach, które zajmują. W przewidywaniu wejścia do walki oddział zabezpieczenia ruchu (OZR) przemieszcza się zwykle za ubezpieczeniem marszowym. Oddział zabezpieczenia ruchu jest elementem, który podejmuje zadania utrzymania przejezdności dróg w sytuacjach nagłego uszkodzenia drogi marszu.

Kolumna sił głównych występuje w składzie każdej kolumny marszowej. Tworzą ją kolumny oddziałów i pododdziałów rozśrodkowane wzdłuż drogi marszu. Ze względu na charakter przyszłego zadania po wykonanym marszu zbliżania, w składzie kolumny sił głównych można wyszczególnić:

- a) pierwszy rzut;
- b) odwód;
- c) oddziały i pododdziały rodzajów wojsk;
- d) pododdziały i oddziały zabezpieczenia.

Do pierwszego rzutu wyznacza się oddziały (pododdziały), które pierwsze przystąpią do prowadzenia działań w obszarze, do którego zmierzają. Odwód tworzą pozostałe siły związku taktycznego (oddziału) zgodnie z zamiarem przewidywanych przyszłych działań. Pododdziały rodzajów wojsk mogą maszerować w integralnych, własnych kolumnach bądź mogą być przydzielone- do grup taktycznych według zadań, jakie mają spełnić podczas marszu i po jego zakończeniu.

Podczas **marszu zbliżania** istotne jest, aby kolumna sił głównych była zbudowana z samodzielnych zgrupowań, gwarantujących dużą siłę uderzeniową i autonomię działania. W każdych warunkach, stosownie do zadań, celowe jest tworzenie grup taktycznych, które dzięki swej autonomiczności potrafią działać samodzielnie.

Autonomiczność grupy taktycznej jest determinowana warunkami wynikającymi z przyszłego zadania po zakończonym marszu. Wyznacznikiem autonomiczności

grupy taktycznej jest samodzielność bojowa i logistyczna. Samodzielność bojowa polega na możliwości prowadzenia marszu zbliżania oraz wykonania przyszłych zadań po marszu niezależnie od głównego zgrupowania. Oznacza to, że grupa taktyczna może samodzielnie prowadzić rozpoznanie na planowany zasięg działania, zapewnia sobie osłonę przeciwlotniczą, bezpośrednie wsparcie ogniowe, a posiadanymi siłami innych rodzajów wojsk sprawność i ciągłość realizacji ruchu. Samodzielność logistyczna zapewnia grupie taktycznej wystarczające materiałowe środki walki na czas wykonywania zadania. Autonomiczność jest stanem szczególnie pożądanym podczas marszu zbliżania oraz realizacji zadań w trakcie uchwycenia kontaktu bojowego z przeciwnikiem. W warunkach dynamicznych działań może nastąpić utrata łączności taktycznej z głównym zgrupowaniem, dlatego są też potrzebne autonomiczne grupy taktyczne, które będą stanowiły niezależny moduł bojowy tak podczas marszu zbliżania, jak i walki z przeciwnikiem.

W przypadku centralnego kierowania wsparciem ogniowym artylerię organizuje się w zgrupowanie, które zostaje podporządkowane danemu szczeblowi dowodzenia. W takiej sytuacji maszeruje ona w takim miejscu ugrupowania, z którego będzie zabezpieczać realizację zadań ogniowych. Główna część artylerii, ze względu na przeznaczenie w przyszłych zadaniach bojowych, maszeruje zwykle na czele sił głównych, w gotowości do zajęcia stanowisk ogniowych i wykonania zadań bezpośredniego wsparcia ogniowego. Natomiast jeżeli artyleria bezpośredniego wsparcia zostaje oddana do dyspozycji dowódcy grupy taktycznej, to wchodzi w jej skład i razem z nią maszeruje.

Oddziały (pododdziały) artylerii przeciwpancernej i wojsk inżynierskich przeznaczone do odwodu przeciwpancernego i oddziału zaporowego mogą maszerować pomiędzy awangardą a siłami głównymi lub bezpośrednio za czołowymi grupami taktycznymi, a niekiedy na skrzydle ugrupowania, które mają osłaniać.

Oddział (pododdział) rakiet przeciwlotniczych zazwyczaj maszeruje bateriami w składzie sił głównych w gotowości do natychmiastowego rozwinięcia i odparcia nalołów nieprzyjaciela powietrznego⁵. Dywizjon przeciwlotniczy brygady wydziela część sił do awangardy, a reszta zwykle maszeruje w kolumnie sił głównych oddziału, którą ubezpieczają od przeciwnika powietrznego.

Pododdziały przeciwlotnicze powinny być przydzielane bezpośrednio do tych grup taktycznych, które w przyszłych działaniach będą osłaniać.

---

⁵ Ze względu na powietrzno-lądowy charakter walki zbrojnej pododdziały i oddziały wojsk pancernych i zmechanizowanych powinny posiadać większą autonomiczność w zakresie realizacji zadań ogniowych obrony przeciwlotniczej. Dlatego też należy rozważyć możliwość zwiększenia liczby środków przeciwlotniczych do walki z przeciwnikiem powietrznym.

Główne siły pododdziałów i urzędzeń logistyki maszerują samodzielnie kolumnami za siłami głównymi, w gotowości do udzielania pomocy medycznej, remontu i ewakuacji sprzętu oraz zaopatrywania wojsk. Na czas marszu zbliżania oraz w aspekcie przyszłych zadań celowe jest wzmacnianie grup taktycznych na czas wykonywanego zadania pododdziałami logistycznymi. Ma to usprawnić odtwarzanie zdolności bojowej podczas marszu w zakresie zużytych środków materiałowych, a w przypadku przejść do działań zaczepnych z marszu, przydzielone pododdziały logistyczne mogą spełniać funkcje czołówki materiałowej. Ugrupowanie podczas marszu zbliżania zawsze powinno odpowiadać koncepcji rozegrania przyszłej walki.

Zamykanie techniczne kolumn organizuje się z pododdziałów remontowych maszerujących wojsk i środków przydzielonych. Jest organizowane na szczeblu grupy taktycznej oraz kolumny marszowej na danej drodze. Zamykanie techniczne kolumn spełnia następujące zadania:

- 1) rozpoznanie i określenie przyczyny usterki pojazdu;
- 2) udzielenie pomocy obsłudze, załodze wozu bojowego;
- 3) udzielenie pomocy technicznej w ramach określonych kompetencji;
- 4) dostarczanie części do uszkodzonych pojazdów;
- 5) ewakuacja techniczna.

Podczas marszu zbliżania na obszarze kontrolowanym przez przeciwnika zamykanie techniczne kolumn nie będzie w stanie wykonywać wszystkie wyszczególnione zadania. Ze względu na zagrożenie działaniami przeciwnika zwykle będą realizowane tylko zadania ewakuacji oraz demontaż elementów uzbrojenia. Natomiast w przypadku marszu na obszarze, który po przejściu wojsk znajduje się pod kontrolą wojsk własnych wykonuje się wszystkie zadania.

W składzie zamykania technicznego kolumn znajdują się pododdziały sanitarne, które realizują zadania pomocy medycznej. Zamykanie techniczne kolumny marszowej organizuje się z pododdziałów (oddziałów) logistycznych, odpowiednio oddziału lub związku taktycznego. Niezależnie od zamykania technicznego kolumny marszowej organizuje się zamykanie techniczne grup taktycznych lub tych elementów, które wchodzi w skład ugrupowania marszowego.

Grupa taktyczna to pododdział zbudowany na bazie batalionu. Podstawą tworzenia grup taktycznych jest zadanie, które wykonują w ramach marszu zbliżania oraz przyszłe zadanie po osiągnięciu kontaktu bojowego. W aspekcie sprawności wykonania marszu należy tworzyć grupy taktyczne, które zapewniają sprawny ruch. Natomiast w przypadku tworzenia grup taktycznych w aspekcie zadań po

wykonanym marszu, należy się kierować treścią zadania. Do dyspozycji grupy taktycznej powinny być oddane środki wsparcia logistycznego, aby podczas postojów lub przerw w walce organizować odtwarzanie zużytych środków materiałowych. W zależności od stopnia autonomiczności logistycznej bojowa grupa taktyczna może wykonywać marsz w ramach sił głównych oraz samodzielnie. Bez względu na autonomiczność bojową każda grupa taktyczna powinna mieć własne środki obrony przeciwlotniczej. Środki przeciwlotnicze winny zapewniać osłonę przed atakiem lotnictwa sił lądowych oraz powietrznych. W przypadku marszu w składzie sił głównych należy korzystać z globalnej osłony przeciwlotniczej dla kolumny organizowanej przez przełożonego.

Marsz zbliżania uważa się za zakończony z chwilą nawiązania kontaktu bojowego ze zgrupowaniem lądowym przeciwnika i przejścia do kolejnego etapu walki.

Realizacja marszu zbliżania wyraża się w konsekwentnym dążeniu do osiągnięcia celu. Rozpoczyna się z chwilą otrzymania zadania do określonego działania lub uświadomienia sobie takiej potrzeby działania. Według kryterium stopnia panowania na danym obszarze przez strony konfliktu, marsz zbliżania może być wykonywany na obszarze: **zajętym przez wojska własne**; **niczym** – tzn. takim, który strony konfliktu pragną zająć; **zajętym przez przeciwnika**. Stąd stopień panowania na danym obszarze wojsk własnych lub przeciwnika określa warunki realizacji marszu zbliżania.

Marsz zbliżania może być realizowany według faz działania wojsk dążących do kontaktu bojowego, w relacji ze stopniem zaangażowania strony przeciwnej na tym obszarze. Dlatego też najczęściej wyróżnia się następujące fazy:

- 1) przygotowanie;
- 2) podejście;
- 3) zbliżenie się do głównego celu działania, przejęcie zadania od wojsk w styczności lub przedostanie się w ugrupowanie przeciwnika;
- 6) zabezpieczenie wejścia sił głównych.

Przygotowanie marszu zbliżania rozpoczyna się od otrzymania zadania, poprzez opracowanie planu działania i postawienie zadań, przygotowanie wojsk do realizacji zadania pod względem logistycznym, przyjęcie ugrupowania, a kończy się kontrolą gotowości do działania. W procesie przygotowania uzgodnienia wymaga wiele problemów, ze względu na przemieszczanie się zwykle w obszarach odpowiedzialności różnych dowódców. Uzgodnień wymagają niezwykle istotne problemy kierowania ruchem wojsk od linii wyjściowej do linii wejścia w ugrupowanie przeciwnika. Zadanie zabezpieczenia komunikacyjnego do linii wyjściowej spoczywa na wojskach przygotowujących się do marszu. Natomiast w obszarze od linii

wyjściowej do linii wejścia w ugrupowanie przeciwnika, wszystkie kwestie związane z zabezpieczeniem komunikacyjnym spoczywają na dowódcy danego obszaru. Podczas przygotowania należy ponadto uzgodnić, na poziomie realizacji zadań lub współdziałania, problemy: rozpoznania na rubieży wejścia w ugrupowanie przeciwnika i w głębi, wsparcia ogniowego, zabezpieczenia inżynierskiego oraz osłony przed przeciwnikiem powietrznym. Podczas uzgadniania zadań na korzyść zgrupowania przeznaczonego do działania w głębi ugrupowania przeciwnika należy określić: co, kto, gdzie, kiedy, na jaki sygnał realizuje podczas podchodzenia i wchodzenia w ugrupowanie przeciwnika. Istota fazy przygotowania wyraża się w opracowaniu planu działania.

Podejście jest realizowane w obszarze od linii wyjściowej do linii wejścia w ugrupowanie przeciwnika (rubieży bezpośredniej styczności). W tym obszarze wojska wykonują marsz zbliżania w adekwatnym ugrupowaniu do przyszłych zadań. Na czele i skrzydłach sił głównych maszerują elementy ubezpieczenia marszowego. Ich zadaniem jest dotarcie do rubieży bezpośredniej styczności w ugrupowaniu marszowym, a na linii wejścia w ugrupowaniu przedbojowym. Zadania zabezpieczenia ruchu, osłony powietrznej, obrony przeciwdesantowej są zwykle realizowane przez wojska, które utrzymują dany obszar na korzyść zgrupowania wykonującego marsz zbliżania. Dlatego też w okresie przygotowawczym, wszelkie problemy związane z ruchem wojsk przez dany obszar muszą być uzgodnione z dowódcą tego obszaru. W tej fazie zbliżania się, wojska z bezpośredniej styczności wykonują zadania regulacji ruchu, utrzymania dróg, robią przejścia we własnych zaporach i przeciwnika oraz realizują zadania bezpośredniego wsparcia ogniowego. Obszar przemieszczania się od linii wyjściowej z rejonu ześrodkowania do linii wejścia do walki, dla potrzeb przemieszczających się wojsk, przygotowują wojska z bezpośredniej styczności. W przypadku kiedy wojska w bezpośredniej styczności nie posiadają sił i środków do właściwego zabezpieczenia wejścia w ugrupowanie przeciwnika, wówczas dowódca zgrupowania przewidzianego do walki w głębi wysyła elementy z własnego ugrupowania, które wykonują zadania zabezpieczenia wejścia do walki. Może zaistnieć sytuacja, że zgrupowanie uderzeniowe będzie wykonywało przeciwuderzenie, wówczas wszelkie przedsięwzięcia podczas marszu zbliżania realizowane są tak, jak podczas organizowania i wykonywania natarcia po podejściu z głębi lub użycia odwodów. Istota podejścia wyraża się w zorganizowanym przemieszczeniu się sił ubezpieczających główne zgrupowanie do rubieży styczności. W jednym przypadku rozpoczyna to proces przedostania się w

ugrupowanie przeciwnika, a w innym może nastąpić przejście zadań od wojsk będących w styczności poprzez luzowanie.

Faza **przejęcia zadania od wojsk w styczności** występuje w przypadku prowadzenia działań w obszarze odpowiedzialności operacyjnej, np. podczas:

- a) zwalczania wojsk przeciwnika prowadzących działania głębokie;
- b) przechodzenia do natarcia z marszu.

W takich sytuacjach wydzielone siły z głównego zgrupowania przejmują zadanie bojowe od wojsk będących w bezpośredniej styczności, dokonując ich luzowania. Innym rozwiązaniem może być podporządkowanie wojsk będących w bezpośredniej styczności dowódcy zgrupowania wykonującego marsz zbliżania, na czas prowadzenia działań bezpośrednich lub tylko do czasu realizacji kolejnej fazy działania, którą jest zabezpieczenie wejścia do bezpośrednich działań sił głównych.

Przedostanie się w ugrupowanie przeciwnika polega na zorganizowanym wejściu w granice terenu przez niego kontrolowanego. Kierunek wejścia i odcinek, na którym przekraczana jest rubież styczności, są wybierane w lukach ugrupowania przeciwnika lub na otwartych skrzydłach. W przypadku kiedy należy wykonać wylot, zadanie takie może realizować oddział wydzielony. Podczas wchodzenia w luki lub na otwartym skrzydle, linia wejściowa jest dla wszystkich taka sama.

Zbliżanie się do głównego celu działania powinno się odbywać na szerokim froncie. Taki wariant pozwala jednocześnie wprowadzić do walki dużą liczbę środków ogniowych oraz ułatwia wykonanie manewru. Celem marszu zbliżania jest doprowadzenie wojsk do kontaktu bojowego z przeciwnikiem.

Podczas przygotowania, podejścia, wejścia w ugrupowanie oraz zbliżanie się do głównego celu działania, wojska przeznaczone do manewru w głębi są narażone na działanie przeciwnika w różnym zakresie. A zatem, kontakt bojowy z przeciwnikiem jest utrzymywany przez cały okres działania. Występuje tylko zasadnicza różnica, pozwalająca wyszczególnić określone fazy działania ze względu na zamierzony cel działania. W przypadku kontaktu bojowego z przeciwnikiem w pierwszych trzech fazach, przeciwnik będzie głównie dążył do kontaktu bojowego z naszym zgrupowaniem w celu odebrania nam swobody manewru. Natomiast zgrupowanie przeznaczone do walki w głębi, powinno na działania przeciwnika odpowiadać na takim poziomie, aby nie utracić własnego celu działania. Natomiast w fazie zbliżania się do przeciwnika, zgrupowanie działające w głębi zdąża do określonego celu, którym mogą być elementy ugrupowania bojowego przeciwnika, ważne obiekty infrastruktury czy urządzenia logistyczne.

Zabezpieczenie wejścia do działań bezpośrednich sił głównych jest bezpośrednio związane z realnym celem działania. Jeżeli celem działania jest zajęcie i blokowanie obszaru lub obiektów infrastruktury, wówczas oddział wydzielony lub ubezpieczenia zajmują decydujące punkty w terenie i utrzymują je do czasu podejścia sił głównych. Natomiast gdy celem działania są drugie rzuty lub odwody przeciwnika, wówczas częścią sił zajmują pozycje obronne, a pozostałością utrzymują kierunek manewru dla sił głównych. Z chwilą zabezpieczenia wejścia sił głównych do walki w głębi, kończy się proces marszu zbliżania. Nie oznacza to, że marsz, jako sposób ruchu w działaniach bezpośrednich, przestaje występować. Oznacza to, że zakończył się wstępny etap walki opisany fazami działania, których celem jest doprowadzenie wojska do bezpośredniego kontaktu bojowego z przeciwnikiem.

2. Bój spotkaniowy

Przestrzenny charakter prowadzenia działań, wielowymiarowość oraz integracja różnych form walki zbrojnej, zdeterminowana osiągnięciem założonego celu w jak najkrótszym czasie i przy minimalnych stratach, wymusza głębszą analizę istoty boju spotkaniowego, jako jednego z głównych form działań pośrednich.

Ustalenia normatywne dotyczące istoty boju spotkaniowego są jednoznaczne. *„Bój spotkaniowy, specyficzna forma walki wynikłej na skutek zetknięcia się głównych sił pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych stron przeciwnych, które jednocześnie, poprzez natarcie, dążą do wykonania zadań bojowych sięgających poza rubież ich starcia. Najczęściej do boju spotkaniowego dochodzi w czasie marszu, podczas odpierania przeciwuderzeń lub kontrataków, wchodzenia odwodów lub drugich rzutów do (bitwy) walki lub wykonania kontrataków (przeciwuderzeń), niekiedy przy zwalczaniu powietrznych lub morskich desantów nieprzyjaciela”⁶.*

Wobec powyższego, czy we współczesnych uwarunkowaniach można mówić o bitwie spotkaniowej? *„Bitwa spotkaniowa, zbrojne starcie sił głównych dwóch przeciwstawnych związków operacyjnych lub kilku ogólnowojskowych związków taktycznych, które, równocześnie w sposób zaczepny, realizują zamiar wykonania decydujących zadań operacyjnych sięgających poza rubież ich bezpośredniego starcia”⁷.*

Należałoby się jednak zastanowić nad kwestią bitwy spotkaniowej w kontekście pytania: czy przy obecnych środkach rozpoznania i rażenia, wszechobecnej informacji i mobilności, nawet dużych struktur organizacyjnych, bezpośrednie starcie prowadzących natarcie dwóch związków operacyjnych jest realne.

Odpowiedź na to pytanie znajdujemy w regulaminach państw NATO.

Czasami, w wyścigu do jakiegoś celu lub do zajęcia kluczowego terenu, pewne siły mogą wejść w kontakt będąc w ruchu. Jednak nie jest to korzystna forma działań, w zasadzie wykluczająca możliwość prowadzenia boju spotkaniowego na skalę sił zbrojnych (wojny)⁸. Z tej interpretacji wypływa wniosek istotny z punktu widzenia różnic, jakie w tej kwestii występują w naszych i natowskich ustaleniach

⁶ *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa, MON 1979, s. 51.

⁷ Tamże, s. 43.

⁸ Zob. *Podręcznik polowy 100-5. Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych*, tłum. W. Kurzyca, Warszawa, AON 1994, s. 232.

normatywnych. Skoro się podkreśla, że bój spotkaniowy raczej nie będzie występował w skali sił zbrojnych, to:

a) będzie integralnym elementem każdego rodzaju działań;

b) nie będzie przypisany jednemu rodzajowi działań, jakim jest natarcie, a w sposób zasadniczy nie będzie rodzajem walki i do tego rozstrzygającym⁹.

„Boje spotkaniowe mogą się zdarzyć nawet, kiedy przeciwnicy wiedzą o sobie, lecz obaj decydują się na atak bez zwłoki w celu uzyskania przewagi pozycyjnej, zdobycia rozstrzygającego fragmentu terenu, utrzymania impetu lub utwierdzenia wyższego morale”¹⁰. Ten cytat wskazuje, że wymagania współczesnego pola walki, a w tym szczególnie przestrzenny i ogniskowy charakter, zacieranie się różnic między typową obroną a jej przeciwstawnym odpowiednikiem – natarciem, wysoka dynamika działań, nieustanne dążenie do przejęcia i utrzymania inicjatywy sprawia, że w operacji należy dostrzegać różne formy i rodzaje działań. Przyjmując tę tezę, wydaje się, że stałe miejsce w tym otoczeniu będą miały starcia bezpośrednie dwóch zgrupowań, z których każde dąży do rozstrzygnięcia przez natarcie.

Bój spotkaniowy jest szczególną formą natarcia, w której inicjatywę zaczepną przejawiają obie walczące strony. Może on mieć miejsce we wszystkich rodzajach natarcia, wynika z reguły wówczas, gdy zadania przeciwników sięgają poza rubież ich bezpośredniego starcia. Bój spotkaniowy cechuje dążenie obu stron do wyprzedzenia się w uderzeniu i narzuceniu swej woli przeciwnikowi, gwałtowność rozwoju działań, szybkie zmiany sytuacji, szeroki manewr, częsta zmiana ugrupowania bojowego oraz wejście oddziałów i związków taktycznych do akcji wprost z marszu¹¹. Szczególnie istotne jest podkreślenie roli inicjatywy w tej specyficznej formie działań, jaką jest bój spotkaniowy. Inicjatywa w każdej sytuacji stanowi siłę napędową, która determinuje nie tylko zorganizowany charakter działań, ale przede wszystkim pozwala osiągnąć cel nie za wszelką cenę.

Szerokie spektrum poglądów na zagadnienie boju spotkaniowego dostrzega się także we wcześniejszych opracowaniach – np. z początku lat sześćdziesiątych – publikacjach. *„Na wojnie wypada nie tylko nacierać na broniącego się nieprzyjaciela lub w obronie odpierać jego uderzenia. Często sytuacja kształtuje się w ten sposób, że obie strony uważają się za wystarczająco silne do podjęcia walki zaczepnej. W takich wypadkach nie ma broniących się stron, gdyż obie strony prowadzą natarcie”¹².*

⁹ Zob. *Regulamin działań taktycznych* (tymczasowy), s. 12.

¹⁰ *Podręcznik polowy 100-5*, s. 232.

¹¹ *Słownik podstawowych terminów wojskowych*, Warszawa, SG WP 1977, s. B-3.

¹² A. Jamanow, *Bój spotkaniowy*, Warszawa, MON 1962, s. 274.

Taki pogląd, mimo iż wyrażony w okresie niedostatecznego rozwoju środków walki, zawiera aspekty teorii nowoczesnych działań, tzn. w wymiarze przestrzennym. „Jeżeli nieprzyjaciel wykona kontratak poza granicami swego pasa obrony (tj. wyjdzie przed przedni skraj), to należy zniszczyć go w boju i wdrzeć się natychmiast siłami głównymi w jego pas obrony”¹³.

Dla skutecznego i racjonalnego wykorzystania możliwości bojowej posiadanego potencjału w operacji, rozpatruje się warianty działań, m.in. osiągania celów pośrednich przed przednim skrajem (rubieżą styczności wojsk). Przedstawiona przez Jamanowa koncepcja rozbicia kontrataków (przeciwuderzeń) poprzez bój spotkaniowy, ma odniesienie również do współczesnych operacji, w tym obronnych. Wskazuje również na zagrożenie, jakie to działanie stwarza oraz podpowiada, jak temu przeciwdziałać.

Potencjalny zakres problemów związany z wykonaniem kontrataku (przeciwuderzenia), dotyczy w równym stopniu i jednej, i drugiej strony, szczególnie zaś w wariantcie, gdy wykonujący zwrot zaczepny przed przedni skraj spotka się z reakcją dynamiczną strony przeciwnej.

Analiza współczesnych konfliktów zbrojnych dowodzi, że istnieją inne potencjalne sytuacje, których rozstrzygnięcie następuje poprzez bój spotkaniowy.

„Jednak bój spotkaniowy zdarza się również wówczas, gdy jedna ze stron wykorzystujących manewr będzie na postoju, druga zaś niespodziewanie na nią uderzy”. I dalej: „Bój spotkaniowy może mieć miejsce również wówczas, gdy cofający się przechodzi nagle do natarcia na ścigającego go nieprzyjaciela”¹⁴.

Konstruktywne podejście min. Jamanowa do kwestii boju spotkaniowego pozwoliło sformułować kolejną tezę, która wyprowadza tę formę *działań pośrednich* poza ramy typowego natarcia. „W szczególnych przypadkach bój spotkaniowy może mieć miejsce nawet w czasie odwrotu, gdy jeden z jej oddziałów przejdzie do natarcia, aby krótkim uderzeniem odrzucić nazbyt naciskającego nieprzyjaciela”¹⁵.

Powyższą założenia uwzględniła teoria polskiej sztuki wojennej. „W przypadku przełamania własnego frontu obrony przez silne zgrupowania operacyjne wojsk przeciwnika, gdy armia wykonywała marsz ubezpieczony w kierunku powstałego wylomu celem zamknięcia go przez zajęcie obrony na określonej rubieży bądź też w celu przejścia do przeciwnatarcia”¹⁶.

¹³ Tamże, s. 232.

¹⁴ A. Jamanow, *Bój spotkaniowy*, s. 234.

¹⁵ Tamże, s. 239.

¹⁶ J. Feret, *Polska sztuka wojenna 1918-1939*, Warszawa, MON 1972, s. 199.

Literatura normatywna, w tym regulaminy państw NATO, nie odbiegają od przytoczonych poglądów dotyczących boju spotkaniowego. *„Bój spotkaniowy jest działaniem, które pojawia się, gdy obie strony dążą do wykonania swojego zadania poprzez działania zaczepne”*¹⁷. Cechą charakterystyczną powyższej definicji jest to, że nie wspomina ona, tak jak ma to miejsce w literaturze dostępnej w naszych siłach zbrojnych, o rubieżach sięgających poza rubież starcia. Różnica ta pozwala zaryzykować tezę, że bój spotkaniowy jest traktowany nie tylko jako integralny element natarcia, ale każdego innego rodzaju działań.

Ważną zaletą w charakterystyce boju spotkaniowego jest uzasadnione również zakwalifikowanie tego działania, jako formy działań pośrednich. Prezentowana argumentacja w powyższym źródle jest w pełni uzasadniona, gdyż w wielu opracowaniach bój spotkaniowy opisuje się jako formę natarcia lub jego rodzaj. Wynika to ze zbyt powierzchownego traktowania roli tego zjawiska na współczesnym polu walki. Nie ulega wątpliwości, że bój spotkaniowy jest zwrotem zaczepnym i w tym znaczeniu może być utożsamiany z natarciem – obie strony znajdują się w sytuacji ofensywnej. Biorąc jednak pod uwagę wszystkie okoliczności jego przeprowadzenia (w tym potrzeby, cel i warunki) oraz uwzględniając charakterystykę i istotę boju spotkaniowego, należy sądzić, że jest to natarcie (lub jego forma) nie tylko dla tych zgrupowań, które je wykonują, ale również w wypadku, gdy jest on integralnym elementem innych rodzajów działań, realizowanym przez element funkcjonalny. Tym bardziej jest to zasadne w okolicznościach, w jakich bój spotkaniowy jest rozgrywany. *„W działaniach zaczepnych, obronnych i opóźniających będzie to oznaczać moment (gdy obie strony dążą do wykonania swojego zadania poprzez działania zaczepne) przejściowy, którego rezultat może decydować o charakterze przyszłych działań. Nawet gdy główne siły prowadzą działania zaczepne, obronne lub opóźniające, poszczególne elementy mogą znaleźć się w sytuacji, która posiada cechy boju spotkaniowego”*¹⁸. Biorąc pod uwagę rolę poziomu taktycznego w procesie skoordynowanych działań operacyjnych, rezultat (cel) boju spotkaniowego realizowanego w skali taktycznej, stanowi jedynie cel pośredni w strukturze operacyjnych działań. Można wobec tego założyć, że rezultat (cel) boju spotkaniowego w skali taktycznej jest osiągnięty w wyniku działań ofensywnych (natarcia), ale nie jest i nie może być działaniem rozstrzygającym w skali operacyjnej.

W jakich potencjalnych okolicznościach może dojść do boju spotkaniowego.

Mogą one być następujące:

---

¹⁷ Regulamin działań taktycznych ATP-35(B), s. 162.

¹⁸ Tamże.

1) gdy wojska, które się przemieszczają w przewidywaniu wejścia do walki lub kolumnach na drogach marszu, nawiązały styczność z przeciwnikiem, o którym posiadały mało informacji lub nie posiadały ich wcale;

2) gdy rozpoznanie było nieskuteczne;

3) gdy obie strony wiedzą o swoich działaniach i decydują się zaatakować bez zwłoki w nadziei uzyskania lokalnej przewagi, opanowania taktycznie ważnego terenu, utrzymania tempa lub zapewnienia sobie przewagi nad przeciwnikiem;

4) gdy jedna ze stron wykonuje zwrot zaczepny w działaniach obronnych¹⁹.

Integralnym elementem osiągnięcia celu w boju spotkaniowym są jego wewnętrzne i zewnętrzne cechy, które decydują o powodzeniu. Analiza literatury wskazuje, że ten problem jest w różnych źródłach przedstawiony podobnie. Natomiast interesujące wnioski można wyciągnąć, rozpatrując cechy charakterystyczne bitwy spotkaniowej. Bitwa spotkaniowa, jako szczególna forma działań zaczepnych, należy do skomplikowanych i trudnych. Cechuje ją²⁰:

a) zdecydowana walka o uchwycenie inicjatywy taktycznej i operacyjnej;

b) gwałtowne i zaskakujące zmiany sytuacji;

c) przechodzenie od obrony do natarcia i odwrotnie w ograniczonym czasie;

d) wysoka dynamika działań na lądzie, w powietrzu i eterze;

e) dążenie obu stron do narzucenia swojej woli i uzyskania przewagi;

f) wychodzenie na tyły i skrzydła uczestniczących w bitwie wojsk.

Regulamin ATP-35(B) uzupełnia powyższe cechy precyzując, iż „ważnymi cechami boju spotkaniowego są: deficyt informacji o przeciwniku i ograniczona ilość czasu dostępnego dowódcy, aby ocenić sytuację”²¹. Potwierdza to regulaminu HDv 100/100 – „Walkę spotkaniową charakteryzuje niejasność sytuacji i konieczność szybkiego działania. Siły i zamiar nieprzyjaciela będzie można najczęściej poznać dopiero w czasie walki”²². Podobny pogląd wyraża również Jamanow: „[...] obustronne dążenie do uchwycenia inicjatywy, nagle i nieoczekiwane zmiany sytuacji bojowej powodowane sposobem działania nieprzyjaciela, w szczególności brak na czas wiadomości o tych działaniach”²³.

Ogólna charakterystyka boju spotkaniowego nie może się obyć bez ustosunkowania się do zagadnień, których treść jest zawarta w pytaniu: kiedy się kończy bój spotkaniowy.

¹⁹ *Działania taktyczne wojsk lądowych*, Warszawa, AON 1995, s. 162.

²⁰ *Leksykon wiedzy wojskowej*, s. 43.

²¹ *Regulamin działań taktycznych ATP-35(B)*, s. 162.

²² *Regulamin HDv 100/100*, s. 287.

²³ A. Jamanow, *Bój spotkaniowy*, s. 282.

„Bój spotkaniowy jest z zasady działaniem krótkotrwałym, rozpoczyna się z chwilą nawiązania walki przez awangardę, oddział wydzielony lub pododdziały czołowe obu walczących stron, a kończy w momencie, kiedy jedna ze stron utraci inicjatywę i przejdzie do obrony, zacznie się wycofywać”²⁴.

Potwierdzają to inne źródła. „Bój spotkaniowy kończy się wówczas, gdy jedna ze stron utraci inicjatywę i zaniecha realizacji celu przede wszystkim zaczepnie”²⁵. W sprzeczności do przedstawionych powyżej poglądów jest zapis w ATP-35(B): „Podstawową zasadą boju spotkaniowego jest uchwycenie i utrzymanie inicjatywy”²⁶. Dążenie do przejęcia inicjatywy jest w tym przypadku zrozumiałe i w pełni uzasadnione. Natomiast treść zawarta w sformułowaniu dotyczącym przejęcia inicjatywy, jednoznacznie klasyfikuje stan końca boju spotkaniowego, który wiąże się z przejściem dla jednej ze stron do innego rodzaju działań, np. obrony, działań opóźniających lub wycofania. W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić, że na tym etapie, ten stan rzeczy pozbawia już starcia dwóch stron cech boju spotkaniowego.

Na wcześniej postawione pytanie odpowiedź znajdujemy w sformułowaniu: „Bój spotkaniowy w odróżnieniu od innych rodzajów walki – natarcia, obrony – ma po obu stronach ten sam charakter, tzn., że dla obydwu stron jest natarciem. Jeżeli w wyniku walki jedna ze stron dojdzie do przekonania, że straciła inicjatywę w działaniach i już nie może jej odzyskać, to bój spotkaniowy na tym właśnie się kończy. Następnie przechodzi on dla strony, która uznała niemożliwość prowadzenia dalszej walki o uchwycenie inicjatywy, w walkę obronną, dla strony przeciwnej zaś – w walkę zaczepną (natarcie)”²⁷.

Bój spotkaniowy jest formą przejściową w relacji bój spotkaniowy – natarcie, bój spotkaniowy – obrona lub działania opóźniające. Potwierdza to tezę, że bój spotkaniowy nie jest formą natarcia i nie jest do tego rodzaju działań przypisany. Bój spotkaniowy jest natarciem ograniczonym czynnikami celu, czasu i przestrzeni, tym samym ma służyć celom nadrzędnym stronie, która posiada inicjatywę. Wobec powyższego pełni on określoną rolę w każdej formie lub rodzaju działań.

Przedstawiona charakterystyka i istota boju spotkaniowego pozwala na sformułowanie jego definicji, na której się będą opierać dalsze rozważania.

Bój spotkaniowy to dynamiczne i zorganizowane starcie zbrojne dwóch nacierających zgrupowań, w którym jedna lub obydwie strony dążą do

²⁴ Słownik podstawowych terminów wojskowych, s. B-19.

²⁵ Leksykon wiedzy wojskowej, s. 43.

²⁶ Regulamin działań taktycznych ATP-35(B), s. 162.

²⁷ A. Jamanow, Bój spotkaniowy, s. 276-277.

przejęcia inicjatywy ofensywnej na określonym kierunku (rejonie) dla zrealizowania zamierzonych lub wymuszonych zadań (celów).

Uderzenie realizowane w formie boju spotkaniowego nie przyjmuje formy typowego natarcia. Jest to działanie dynamiczne, charakteryzujące się zaangażowaniem jednocześnie takiego potencjału, który zapewnia osiągnięcie celu w pierwszym uderzeniu. Ze względu na prowadzenie starcia spotkaniowego najczęściej w obszarze działań bezpośrednich operacji, możliwość potęgowania uderzenia z wykorzystaniem odwodów będzie poważnie ograniczona. Tak samo jak wykonanie oskrzydlenia lub obejścia. Istotne jest jednak skupienie wysiłku na osłonie skrzydeł. Zgrupowanie wykonujące uderzenie i przewidziane w pierwszej jej fazie do rozegrania boju spotkaniowego winno się liczyć z agresywną reakcją przeciwnika. Biorąc pod uwagę, że całe przedsięwzięcie jest realizowane na obszarze kontrolowanym przez przeciwnika, to należy przewidzieć, że najbardziej zagrożone będą skrzydła zgrupowania uderzeniowego. Ten aspekt powinien być uwzględniony przy tworzeniu potencjału bojowego przewidzianego do realizacji tego zamierzenia. Jakkolwiek problem powyższy nie ma takiego znaczenia przy wykonaniu uderzenia lokalnego, z ograniczonym celem, to w wypadku odblokowania sił okrążonych nabiera szczególnej wagi. Odblokowanie sił okrążonych jest związane z rozbięciem zgrupowań przeciwnika na wybranym kierunku (walka, bój spotkaniowy), utworzenia bezpiecznego korytarza umożliwiającego przegrupowanie tych sił w głąb obszaru obrony (wycofanie) oraz utrzymania tego korytarza do czasu wyjścia zgrupowań z okrążenia. Potrzeba uniemożliwienia lub utrudnienia ewentualnego przeciwdziałania przeciwnika na wojska, które powyższe przedsięwzięcie realizują, dodatkowo uzasadnia przedstawiony problem.

Natomiast uderzenie lokalne z ograniczonym celem zakłada przejście po fazie dynamicznych działań zaczepnych i osiągnięciu założonego obiektu (celu) do innych form działań, np. obrony, utworzenia rejonu kluczowego (obrona rejonu umocnionego), działań opóźniających, wycofania, czy też rozwinięcia powodzenia lub nawet pościgu. Stąd wykonanie zadań jest realizowane w ograniczonym czasie i dlatego osłona skrzydeł, jakkolwiek istotna, nie ma takiego wymiaru, jak w wariantcie przedstawionym powyżej.

W wypadku gdy uderzenie przed rubież styczności wojsk ma na celu: wzmocnienie okrążonych zgrupowań lub ich odblokowanie, działania na połączenie wspólnie z siłami wykonującymi różne zadania na kierunkach zbieżnych, rozbięciu zgrupowań przeciwnika działających w głębi operacyjnego obszaru obrony, uderzenie czołowe dla umożliwienia wycofania zgrupowań broniących się na

skrzydłach, którym zagraża okrążenie, wymuszenia zmiany sposobu osiągnięcia celu przeciwnika, wyhamowania jego tempa prowadzenia działań zaczepnych, rozbicie z marszu podchodzących odwodów to lokalne uderzenie pozorne wymaga takiego przygotowania i przeprowadzenia działań, aby zapewnić możliwość osiągnięcia celu w pierwszym zasadniczym uderzeniu. Wynika to ze specyfiki boju spotkaniowego. Dowódca operacyjny inicjujący taki zamysł, biorąc pod uwagę kryterium uzyskania zaskoczenia, nie może pozwolić na ewentualne powtórzenie uderzenia na tym samym kierunku i dla osiągnięcia tego samego celu, nawet po reorganizacji systemu, gdy pierwotny wariant nie uzyskał powodzenia. Powody są istotne. Cel został zdezaktualizowany, a moment zaskoczenia minął.

Analiza roli boju spotkaniowego podczas prowadzenia operacji wskazuje, że będzie on się charakteryzował następującymi właściwościami:

- 1) ograniczony obszar (pas) odpowiedzialności (w tym szczególnie głębokość i szerokość) dla sił wyznaczonych do jego przeprowadzenia;
- 2) konieczność doraźnego tworzenia ugrupowania uderzeniowego podczas wykonywania marszu zbliżania, zmiana priorytetów w trakcie prowadzenia działań zaczepnych lub obronnych.
- 3) duża zależność uzyskania powodzenia od wsparcia działań, szczególnie w ramach podziału kompetencji podczas prowadzenia operacji głębokiej;
- 4) ograniczony manewr (szczególnie w formie okrążenia, obejścia i oskrzydlenia);
- 5) potrzeba ścisłej synchronizacji działań z siłami wykonującymi inne zadanie (faza działań na połączenie na kierunkach zbieżnych przy uderzeniu dwu- lub jednostronnym);
- 6) ograniczona możliwość użycia odwodów;
- 7) duża zależność uzyskania powodzenia od osłony skrzydeł;
- 8) autonomiczność kierunku w obszarze dowodzenia, wsparcia i zabezpieczenia działań

Ważnym przedsięwzięciem podczas przygotowania boju spotkaniowego jest dokładne rozpoznanie przeciwnika i terenu. Gdy sytuacja operacyjna wymusza taki sposób rozwiązania bieżącej sytuacji, a wykonanie zadania jest uwarunkowane kryterium czasu, może być celowe rozpoznanie systemu działań przeciwnika uderzeniem uprzedzającym bądź wykonanie przenikania przy wydzieleniu sił z odwodów lub ze zgrupowań przewidzianych dętego zadania. Szczególnie przenikanie pozwala wejść siłami w obszar kontrolowany przez przeciwnika, zgodnie z teorią głębokiego ataku i uderzenia na zgrupowanie przeciwnika z wielu kierunków i na całej przestrzeni przez niego kontrolowanej.

Analiza celów uderzeń, w których może dojść do boju spotkaniowego wskazuje, że będą to działania o ograniczonym zasięgu, stymulowane kryterium czasu i przestrzeni. Należy sądzić, że nie będzie możliwości na skomplikowane procedury, które charakteryzują klasyczne działania zaczepne, których powodzenie zależy od synchronicznego użycia sił i środków w ramach operacji bezpośredniej, głębokiej i tylowej. W boju spotkaniowym, w pewnym sensie, priorytetem podmiotu wykonującego zadanie jest koncentracja wysiłku na działaniach bezpośrednich. Natomiast wydaje się, że główny wysiłek prowadzenia działań głębokich powinien być realizowany na poziomie operacyjnym. Nie oznacza to, że wydzielone zgrupowania z sił operacyjnych do wykonania uderzenia zostają pozbawione możliwości tych działań. Dlatego główny wysiłek należy skupić na utworzeniu silnego zgrupowania, które zapewni osiągnięcie założonego celu w pierwszym uderzeniu. Priorytetem jest manewr siły, a nie manewr ruchu. Kluczem do osiągnięcia celu jest nagle, agresywne uderzenie dla uzyskania zaskoczenia. Dla jego osiągnięcia niezbędne jest zgromadzenie określonego potencjału przed bezpośrednim uderzeniem. Jednocześnie szczegółowe planowanie w zakresie utrzymania kierunku głównego uderzenia oraz obiektu zapewni sukces w jego osiągnięciu (synchronizacja środków wsparcia i wzmocnienia z manewrem). Biorąc pod uwagę prezentowaną tezę dotyczącą ograniczonego zakresu zadań w boju spotkaniowym, to wydaje się uzasadnione, że ewentualna zmiana kierunku głównego uderzenia w trakcie jego wykonywania jest bardzo trudna do zrealizowania. Dlatego tak istotny jest odpowiedni potencjał, który zapewni utrzymanie wysokiego tempa prowadzonych działań, uniemożliwi zerwanie kontaktu bezpośredniego ze zgrupowaniami przeciwnika, a przy tym zabezpieczy niezmiennie istotną w tym przedsięwzięciu osłonę skrzydeł.

Wobec przedstawionych trudności rozegrania boju spotkaniowego, należy rozważyć optymalne warianty osiągnięcia celu. Głównym kryterium ich wyboru jest forma uderzenia, sytuacja w jakiej rozgrywa się bój spotkaniowy oraz jego rola i rezultat w skali operacyjnej.

Mogą się one materializować w postaci:

a) jednoczesnego uderzenia wydzielonych sił na określonym kierunku (na jednej osi natarcia), poprzedzone koncentracją potencjału;

b) uderzenia zdecentralizowanego na autonomicznych kierunkach (selektywne lub jednoczesne), w wyniku koncentracji sił bezpośrednio na centrum siły i możliwości działania przeciwnika, którego zamierza się pobić w wyniku rozegrania boju spotkaniowego.

Charakterystyka boju spotkaniowego w operacji wskazuje, że ta forma działań pośrednich jest uwarunkowana specyfiką strukturalną, zdominowaną realizacją w funkcjonującym systemie operacji, w systemie, który ma zapewnić osiągnięcie założonego celu. Nie należy wykluczyć wykorzystania rezultatów boju spotkaniowego dla zmiany rodzaju, formy lub etapu prowadzonych działań np. z obrony do natarcia, z etapu rozwinięcia powodzenia do pościgu.

Z przedstawionej problematyki wykorzystania formy działań pośrednich, jaką jest bój spotkaniowy, wynika, że jest to przedsięwzięcie epizodyczne, jednak istotne w całokształcie prowadzenia operacji. Przygotowanie i wykonanie boju spotkaniowego jest przedsięwzięciem trudnym w realizacji, skomplikowanym pod względem zabezpieczenia i ubezpieczenia oraz wymagającym szeregu zabiegów, które umożliwiają osiągnięcie założonych celów.

Miejsce i rola boju spotkaniowego w operacji pozwala sformułować następującą tezę: **Istotnym elementem zapewniającym powodzenie w boju spotkaniowym jest szybkość działania, która przejawia się przez zdecydowane i dynamiczne uderzenie dla osiągnięcia celu w jak najkrótszym czasie. Jest to związane z tym, iż sytuacja nie powinna doprowadzić do zorganizowania się przeciwnika (odzyskanie przez niego inicjatywy) przed osiągnięciem zaplanowanego stanu końca działań dla strony, która zainicjowała bój spotkaniowy.**

3. Luzowanie

Wymagania dotyczące nowoczesnych sposobów prowadzenia działań sprawiają, że bardzo rzadko obejmują one czystą formę w dotychczasowym znaczeniu. Są one z reguły komponentem różnych zorganizowanych przedsięwzięć w procesie, w którym głównym zadaniem jest osiągnięcie założonego celu działań w jak najkrótszym czasie i przy jak najmniejszych stratach własnych. Oprócz innych form działań, w tym działań pośrednich, stałym elementem w tym procesie jest luzowanie.

Charakterystykę luzowania najlepiej oddaje *Mała encyklopedia wojskowa*: „Luzowanie (niem. *Losen* – rozproszenie, rozwiązać) zastępowanie w walce jednych oddziałów przez drugie; może odbywać się w natarciu, w obronie i w marszu zarówno w styczności, jak i bez styczności z nieprzyjacielem”²⁸.

Zasadnicza różnica w analizowanych definicjach, prezentowanych w różnych źródłach, tkwi jedynie w pewnych szczegółach, które nie mają istotnego znaczenia dla zrozumienia istoty tego zjawiska. Należałoby zwrócić jedynie uwagę na relację między zastępowaniem a działaniem, gdyż bardzo często używa się tych pojęć zamiennie. Zastępowanie w walce jednych oddziałów przez drugie precyzuje szeroki wachlarz możliwości wykorzystania luzowania, tym bardziej że przestrzenny charakter działań wymusza skupienie wysiłku jednocześnie na działaniach głębokich, bezpośrednich i tyłowych. Stąd należy sądzić, że potrzeby wykonania luzowania mogą wystąpić nie tylko w obszarze potencjalnie największych strat (główny obszar działań operacji). Należy przewidywać taką możliwość w dowolnym punkcie operacyjnego obszaru odpowiedzialności. Wobec tego każde zgrupowanie operacyjne w dowolnym punkcie operacyjnego obszaru odpowiedzialności może być poddane luzowaniu. Uzasadniają to potencjalne skutki wykorzystania przez przeciwnika środków rozpoznania i rażenia, wykorzystanie wymiaru powietrznego i lądowego w koncepcji działań głębokich oraz potrzeby wynikające ze sposobu osiągnięcia celu.

Zastępowanie (wg *Małej encyklopedii wojskowej*) jest utożsamiane, co znajduje również odbicie w innych źródłach, z przejęciem zadań, które dotychczas realizowały zgrupowania luzowane lub przyjęciem zadań nowych, wynikających z rozwoju sytuacji. Znaczenia tego słowa nie należy jednak kojarzyć z sytuacją statyczną. Sytuacją, w której zgrupowania luzujące są „wprowadzane” w obszar (rejon, pas) zgrupowań luzowanych, wykorzystując warunki ograniczonej widoczności (pory doby,

²⁸ *Mała encyklopedia wojskowa*, t. 1, Warszawa, MON 1971, s. 220.

warunki atmosferyczne). Możliwość prowadzenia rozpoznania przez współczesne środki, skrócenie do minimum czasu reakcji od momentu przetworzenia danych do wykorzystania środków rażenia, może skutecznie sparaliżować to przedsięwzięcie. Oprócz tego wysoka dynamika prowadzenia działań, szybko zmieniające się sytuacje, potrzeba natychmiastowej reakcji na sytuacje krytyczne, determinuje sposób luzowania. Tym bardziej że klasyczna forma luzowania wymaga czasu na przygotowanie i przeprowadzenie (6-7 godz. dla pułku)²⁹.

Dlatego luzowanie to dynamiczne „zastępowanie” prowadzone w obszarze wojsk luzowanych, które w danej sytuacji utraciły (mogą utracić) zdolność do prowadzenia zorganizowanych działań, a znajdują się w kontakcie bezpośrednim ze zgrupowaniami przeciwnika, który posiada inicjatywę. Należy sądzić, że sytuacja dynamiczna w pasie (rejonie) zgrupowań przewidzianych do luzowania wymusiła ich działanie w kierunku od rubieży styczności wojsk, w wyniku poniesionych strat lub wobec przewagi przeciwnika. Natomiast w skali operacyjnej kierunek ten pełni istotną rolę w koncepcji osiągnięcia celu operacji lub przewiduje się na nim przejście do innej formy (rodzaju) działań.

Wobec tego luzowanie, którego powodzenie w skali operacyjnej jest zdeterminowane kryterium czasu, to często działanie skoordynowane z lokalnym uderzeniem przed rubież styczności wojsk, poprzedzone wykonaniem marszu zbliżania w przewidywaniu wejścia do działań bezpośrednich oraz skupieniem przewagi w czasie i przestrzeni. W takiej sytuacji należy się liczyć z wariantem, zgodnie z którym, cały proces luzowania wykonany jest dynamicznie, po wykonaniu marszu zbliżania, przejściu zgrupowań luzujących przez ugrupowanie luzowane, przejściu od nich zadań z zachowaniem gotowości do wykonania nowych, np. w formie boju spotkaniowego. Potencjalne zaskoczenie tą formą, ograniczone możliwości ustawienia przez przeciwnika zapór inżynierskich (sytuacja dynamiczna), utrudnione wykorzystanie środków rażenia, kontakt bezpośredni zgrupowań obydwu stron, takie przedsięwzięcie czyni efektywnym. Tym bardziej, że w wyniku tych działań, oprócz zrealizowania głównego przedsięwzięcia związanego z luzowaniem, istnieje możliwość opanowania dogodnego terenu lub nawet rozwinięcia powodzenia.

Luzowanie należy rozpatrywać z uwzględnieniem realnych zagrożeń, które charakteryzuje działania obydwu stron. Proces luzowania, szczególnie na głównym obszarze działań operacji, jest realizowany w strefie nie tylko największego

---

²⁹ Zob. J. Pająk, *Luzowanie wojsk*. Praca doktorska, Warszawa, AON 1990, s. 101.

oddziaływania środkami rażenia i rozpoznania przeciwnika. Obszar ten cechuje znaczne zagęszczenie elementami ugrupowania sił w styczności i wspierających je elementów przełożonego skoordynowany w systemie działań. Są to uwarunkowania negatywne z punktu widzenia zapewnienia swobody działań w całym przedsięwzięciu luzowania. Jednocześnie z tych samych powodów wykonanie luzowania w wyniku uderzenia przed rubież styczności wojsk jest poważnie utrudnione. W wypadku, gdy taka potrzeba istnieje (luzowania), to należy rozpatrzyć możliwość jej wykonania w wyniku ubezpieczenia wyjścia z walki wojsk luzowanych i przejęcia wykonania zadania przez zgrupowania luzowane. Wariant ten jest możliwy do realizacji w tyłowym obszarze obrony zgrupowań luzowanych, gdyż:

- 1) zasadniczy obszar, na którym dokonuje się luzowanie wojsk, znajduje się poza strefą największego oddziaływania środkami rażenia i rozpoznania przeciwnika;
- 2) proces luzowania nie narusza funkcjonowania systemu działań tych zgrupowań, na których kierunku luzowanie jest realizowane;
- 3) zapewnia czas na przygotowanie obrony, tym samym, umożliwia zachowanie swobody działań zgrupowań luzowanych, bezpieczne oderwanie się od przeciwnika;
- 4) minimalizuje ryzyko operacyjne nie wykonania zadania przy jednoczesnym ubezpieczeniu kierunku;
- 5) stwarza możliwość przyjęcia ugrupowania sił luzujących do wykonania uderzenia przed rubież styczności wojsk – wariant, gdy luzowanie jest tylko etapem pośrednim, umożliwiającym wykonanie uderzenia z położenia w styczności z przeciwnikiem.

Przedstawiony wariant nie wyklucza zastosowania metody klasycznej, polegającej na „wejściu” zgrupowań luzujących w obszar (rejon, pas) sił luzowanych. Wydaje się jednak, że będzie się odbywać w wyjątkowo sprzyjających okolicznościach lub sytuacji wymuszonej (krytycznej).

Przedstawione kwestie dotyczące istoty luzowania wskazują, że celowa jest zamiana wyrażenia „zamienić” na „przejąć”. Przy takim rozwiązaniu definicja luzowania może brzmieć następująco: **Luzowanie to celowy proces zmierzający do przejęcia przez siły zewnętrzne zadań od zgrupowań (sił, wojsk), które utraciły lub mogą utracić zdolność do prowadzenia zorganizowanych działań, lub stworzyć warunki do wykonania nowych.**

Powyższa definicja nie tylko uwzględnia współczesny charakter luzowania, ale obejmuje te cechy dynamiczne, którymi współczesne luzowanie po-winno się charakteryzować. Powyższej filozofii nie oddaje również ATP-35(B), gdyż precyzuje jedynie pewien wycinek możliwości, jaki za pomocą luzowania można osiągnąć w

operacji: „**Luzowanie** wojsk jest to proces, w którego ramach jedne siły przejmują od drugich prowadzenie dotychczasowych działań”³⁰.

Luzowanie podejmuje się w następujących sytuacjach³¹:

1. Zgrupowania luzowane nie są w stanie kontynuować swojego zadania z powodu poniesionych strat, utraty zdolności bojowej, a w szczególności sparaliżowania systemu dowodzenia.

2. Istnieje operacyjna potrzeba wykorzystania części (całość) sił z wybranych kierunków (rubieży, rejonów) na innych kierunkach.

3. Zgrupowania wykonały swoje zadanie (osiągnęły cel działań) i nie jest celowe utrzymanie ich w dotychczasowym rejonie (ekonomiczne gospodarowanie potencjałem).

4. Powinny być zamienione, aby uniknąć utraty zdolności bojowej.

5. Nie są w stanie wykonać nowego zadania.

Charakterystyka współczesnego pola walki, jako komponentu różnych rodzajów działań, sprawia, że powyższe sytuacje, które doprowadziły do konieczności luzowania, nie wyczerpują problemu. Należałoby zwrócić większą uwagę na te zagadnienia, w których działania pośrednie są wykorzystane zarówno w formie zaczepnej, jak i obronnej, tym bardziej że mają one zastosowanie w każdym podstawowym rodzaju działań.

Wykonanie zadań w operacji zależy w dużej mierze od silnej rubieży aktywnej (głównego obszaru działań), na której jest utrzymywany stały kontakt ze zgrupowaniami przeciwnika. Determinuje ona możliwość skutecznej reakcji z głębi operacyjnego obszaru w wyniku stworzenia warunków do zachowania i utrzymania swobody działań. W związku z tym, gdy zdolność bojowa zgrupowań, szczególnie na tej rubieży, jest osłabiona i nie są one w stanie prowadzić zorganizowanych działań, a dany kierunek (obszar, rejon) powinien być utrzymany, sytuacja wymaga ingerencji szczebla operacyjnego. Jednym z możliwych sposobów jest wykonanie luzowania, które umożliwia przejście zadań od sił luzowanych i tym samym zapewnia stworzenie lokalnej przewagi sytuacyjnej³².

W zależności od sytuacji operacyjnej, użytych sił i środków, możliwości zabezpieczenia i ubezpieczenia w skali operacyjnej, luzowanie może być wykonane następującymi sposobami:

1) **zaczepnym** – przejście przed rubież obrony zgrupowań luzowanych;

³⁰ Regulamin działań taktycznych ATP-35(B), s. 168.

³¹ Tamże.

³² Zob. J. Pająk, *Luzowanie wojsk*, s. 94.

2) **obronnym** – luzowanie w rejonach (pasach) obrony zgrupowań luzowanych;

3) **osłonowym**³³ – w rejonie tyłowym zgrupowań luzowanych lub na tylnej granicy w tyłowym pasie (rejonie) odpowiedzialności³⁴.

Luzowanie zaczepne (przejście wysuniętych rubieży) jest realizowane przez uderzenie zgrupowań luzujących na kierunku (w pasie, rejonie) wojsk luzowanych. Ta forma luzowania spełnia swoją rolę szczególnie w wypadku uderzenia przed rubież styczności wojsk na kierunku luzowanych zgrupowań. W związku z powyższym może być zastosowany w tworzeniu przewagi dla osiągnięcia zarówno celów obronnych, jak i zaczepnych.

Może ono mieć miejsce w sytuacjach, gdy³⁵:

a) zachodzi potrzeba wycofania z walki wojsk, a przeciwnik utrzymuje rubież, której posiadanie może zdecydować o dalszym prowadzeniu obrony;

b) przeciwnik włamał się nieznacznie w rejon obrony i został zatrzymany, a wojska wymagają odpoczynku;

c) zachodzi potrzeba wprowadzenia przeciwnika w błąd, by „zmusić” go do podjęcia przeciwdziałania, powodującego przegrupowanie jego sił na kierunek prowadzonego luzowania, nawet kosztem związania dodatkowych sił po to, by stworzyć warunki do podjęcia walki na innym kierunku;

d) zgrupowanie luzowane skutecznie się broni, a siły luzowane mają przejść do natarcia z położenia w styczności z przeciwnikiem.

Luzowanie zaczepne wymaga nie tylko przewagi liczebnej, ale także terenu o dobrych właściwościach maskujących i rozwiniętej drożni.

Luzowanie obronne (luzowanie w pasach (rejonach) zgrupowań luzowanych) to działanie, w którym część lub całość zgrupowań jest zastępowana przez jednostki wchodzące do działań. Polega ono na wprowadzeniu świeżych sił w pas (rejon, obszar), z jednoczesnym przejściem zadań od zgrupowań luzowanych.

Luzowanie obronne jest realizowane w sytuacjach, gdy³⁶:

a) zachodzi potrzeba dokonania zmian w ugrupowaniu obronnym, m.in. przez wyprowadzenie wojsk na określonych kierunkach z rubieży styczności wojsk;

b) konieczne jest wyprowadzenie wydzielonych sił, które utraciły (mogą utracić) zdolność do prowadzenia zorganizowanych działań, a teren uniemożliwia luzowanie zaczepne.

³³ Zob. tamże.

³⁴ Zob. *Regulamin działań taktycznych ATP-35(B)*, s. 175.

³⁵ Zob. J. Pająk, *Luzowanie wojsk*, s. 96.

³⁶ Tamże, s. 112.

Powyższe zagadnienia nie tylko wskazują na uniwersalne wykorzystanie luzowania w podstawowych rodzajach działań, ale przede wszystkim sygnalizują rolę tej formy działań pośrednich w koncepcjach osiągnięcia w nich celu.

Luzowanie osłonowe (w tyłowym pasie działań) polega na zajęciu przez zgrupowania luzujące rubieży obronnych z tyłu luzowanych wojsk (w tyłowym pasie obrony zgrupowań luzowanych). Kolejnym etapem tego sposobu jest zorganizowanie systemu obrony przez zgrupowania luzujące, zapewnienie warunków bezkolizyjnego przejścia przez własne ugrupowanie sił luzowanych, ubezpieczenie wycofania tych sił, przejęcie zadań po oderwaniu się od przeciwnika.

Biorąc pod uwagę zminimalizowanie ryzyka operacyjnego, efektywnym rodzajem luzowania jest luzowanie osłonowe (luzowanie w tyłowym pasie obrony zgrupowań luzowanych).

Z wielu form (sposobów) luzowania, przejęcie zadań w pasach (obszarach, rejonach) zgrupowań luzowanych jest przedsięwzięciem najtrudniejszym, obwarowanym szeregiem warunków, których spełnienie umożliwia osiągnięcie założonego celu. Sprawiają one, że sposób ten obejmuje największy zakres zadań związanych z przygotowaniem, ubezpieczeniem i zabezpieczeniem całego procesu.

Nawiązując do sytuacji, w jakiej luzowanie jest podejmowane, nietrudno wyciągnąć wniosek, że przeważająca część tych zadań związana jest z zachowaniem zdolności bojowej wydzielonych sił (ogólnego poziomu zdolności bojowej), racjonalnym gospodarowaniem posiadanym potencjałem lub potrzebą wykonania nowego zadania na określonym kierunku operacyjnym (rejonie, pasie). Jednocześnie kierunek, na którym jest planowane luzowanie sił, pełni określoną rolę w strukturze obszaru obrony w aspekcie koncepcji osiągania celu operacji. W innym przypadku celowe jest wykorzystanie innej formy działań pośrednich, np. wycofanie zgrupowania z określonego rejonu. W wyniku luzowania podejmuje się próbę utrzymania tego kierunku. Wobec tego, że rubież styczności (na kierunku zainteresowania zgrupowań operacyjnych) jest również istotna, to jedynym sposobem stworzenia warunków do wykonania kolejnych zadań (utrzymania trwałości na określonym kierunku) jest luzowanie wojsk prowadzących tam działania. Decyzję do luzowania podejmuje się z reguły w sytuacji, gdy wzmocnienie tych sił z różnych przyczyn jest niemożliwe (poważnie utrudnione), a obniżenie poziomu zdolności bojowej zgrupowań poziomu taktycznego może spowodować niewskazaną w danej sytuacji utratę terenu (na tym kierunku) lub dowódca operacyjny stwarza warunki do wykonania nowego zadania w tym obszarze (kierunku).

Potrzeba wykonania przedsięwzięć maskowania procesu luzowania sprawia, że niezbędne jest wykorzystanie warunków atmosferycznych i właściwości terenu. Równie efektywnie ten stan rzeczy może sprzyjać przeciwnikowi, który wznowi natarcie na tym kierunku, powodując, w najlepszym wypadku, zerwanie zorganizowanego charakteru prowadzonego luzowania. Dla uzyskania przewidywanych rezultatów, jednocześnie zachowując pełną kontrolę nad przebiegiem luzowania, celowe jest rozważenie możliwości przeprowadzenia luzowania selektywnie. Wydłuża to jednak czas, a tym samym zdolność do wykonania nowych zadań. Wykorzystanie przez dowódcę operacyjnego warunków atmosferycznych sprawia, że wariant przeprowadzenia luzowania całością sił jest również realny. Wymaga to jednak podjęcia dobrze skalkulowanego ryzyka operacyjnego, dokładnego przygotowania i przeprowadzenia szeregu przedsięwzięć zabezpieczających i ubezpieczających, a na wypadek niepowodzenia przygotowania rozwiązań alternatywnych. Pozwala za to skrócić czas prowadzenia luzowania.

Istotnym problemem w procesie przygotowania i prowadzenia luzowania jest jego zorganizowany przebieg, gdyż aż do osiągnięcia celu luzowania w równym stopniu są obciążone zadaniami zgrupowania luzowane i luzujące. W związku z tym w obszarze luzowanych wojsk niezbędne jest wyznaczenie kierunków przemieszczania i punktów rozejścia (RP), rejonów docelowych, rejonów pośrednich, punktów koordynacji zadań, punktów przejścia (PP).

Rejony pośrednie mają uniemożliwić zagęszczenie elementów ugrupowania w obszarze (pasie, rejonie) luzujących wojsk, zapewnić możliwość zorganizowanego reagowania na nieprzewidziane sytuacje oraz umożliwić selektywne wprowadzanie sił w obszar luzowany. Rejony te należałoby wyznaczyć poza obszarem odpowiedzialności obronnej luzowanych wojsk. Poziom zdolności bojowej wojsk luzowanych może wymusić rozmieszczenie rejonów pośrednich w obszarze tyłowym wojsk luzowanych. Wyznaczanie rejonów pośrednich nie jest konieczne w wypadku, gdy rejony ześrodkowania sił luzujących są w pobliżu tylnej granicy obszaru odpowiedzialności obronnej wojsk luzowanych. Wprowadzenie sił luzowanych wymusza przejście kontroli nad tym przedsięwzięciem przez zgrupowania luzowane. Wobec tego punkty rozejścia elementów ugrupowania ustala się w takich miejscach, aby wyprowadzały na kierunki (rejony), które minimalizują destrukcyjny wpływ na funkcjonowanie systemu działań zgrupowań luzowanych oraz umożliwiły zorganizowane przesunięcie sił luzowanych w rejony docelowe w najkrótszym czasie. Kolejnym etapem jest selektywne (w miarę przejmowania zadań) wyprowadzenie zgrupowań luzowanych z zajmowanego rejonu. Dopuszczalny jest

wariant wyprowadzenia tych sił całością, jednak jest to możliwe w wypadku przejścia całkowitej kontroli nad przebiegiem działań przez siły luzujące.

Luzowanie w wyniku przejścia zadań od sił wychodzących z bezpośredniego kontaktu ze zgrupowaniami przeciwnika (luzowanie w tyłowym pasie działań sił luzowanych) ma miejsce wówczas, gdy nie jest istotna w skali operacyjnej utrata terenu, przebieg luzowania jest zdeterminowany kryterium czasu i ważnością kierunku, który spełnia określoną rolę w procesie osiągnięcia celu operacji, luzowanie jest wymuszone sytuacją.

Powyższy sposób luzowania jest stosowany w sytuacjach, gdy:

1. Istnieje operacyjne uzasadnienie utrzymania określonego obszaru (rejonu, pasa) odpowiedzialności obronnej, a zgrupowania się tam broniące utraciły (mogą utracić) zdolność do prowadzenia zorganizowanych działań. Konsekwencją jest niekontrolowany rozwój sytuacji. Jednocześnie luzowanie w ich terenie jest poważnie utrudnione lub wręcz niemożliwe.

2. Przebieg zorganizowanego wycofania lub działań opóźniających na określonym kierunku przyjął formę niekontrolowaną, a zgrupowania realizujące te zadania poniosły duże straty.

3. Luzowanie zgrupowań jest etapem przejściowym, który jest związany z przejściem inicjatywy operacyjnej na wybranym kierunku. Luzowanie sposobem osłonowym, w tym wypadku, jest działaniem celowym, które ma wymusić wyjście zgrupowań przeciwnika z rozbudowanej infrastruktury, a w szczególności zza zasłony zapór inżynierskich. W konsekwencji może nastąpić przyjęcie przez przeciwnika ugrupowania zaczepnego. Powyższa sytuacja stwarza warunki do uderzenia przed rubież styczności wojsk i rozbicia określonego zgrupowania przeciwnika w boju spotkaniowym, wykonania innych zadań w sposób dynamiczny na obszarze kontrolowanym przez przeciwnika, w tym odblokowania sił okrążonych lub ich wzmocnienia.

4. Istnieje potrzeba uniknięcia zagrożenia okrążeniem skrzydłowych zgrupowań obronnych na wybranych kierunkach w wyniku powodzenia przeciwnika na kierunku głównego uderzenia i zerwania koordynacji działań z sąsiadami lub konieczności dostosowania położenia wojsk własnych do położenia sąsiadów. Natomiast kierunek ten pełni istotną rolę w procesie osiągnięcia celu operacji.

Dla uniknięcia dezorganizacji funkcjonowania systemu zgrupowań luzowanych oraz zapewnienia im swobody działań do czasu przekazania zadań, obszar (pas, rejon) wojsk luzujących winien być rozmieszczony w obszarze tyłowym zgrupowań

luzowanych, na tylnej granicy ich pasa (rejonu) odpowiedzialności obronnej lub poza nim.

Ważną rolę pełni linia przejęcia odpowiedzialności, która jest podstawową linią koordynacyjną wyznaczaną podczas prowadzenia luzowania. Dla zapewnienia zorganizowanego przebiegu luzowania, bezkolizyjnego przejścia sił luzowanych przez zgrupowania wojsk luzujących, bezpiecznego przejścia przez system zapór inżynierskich przed przednim skrajem tych wojsk oraz w głębi, wsparcia działań sił luzowanych środkami rażenia, ubezpieczenia kierunku oraz zdolności do przeciwdziałania niekontrolowanemu rozwojowi sytuacji, celowe jest wyznaczenie linii przejęcia odpowiedzialności, która powinna posiadać pewne lub wszystkie z następujących cech³⁷:

a) powinna być wysunięta przed punkty terenowe, z których przeciwnik może jako pierwszy razić kolejne rubieże obrony ogniem obserwowanym i będzie przebiegać w ten sposób, aby krzyżujące się osie działania i ciałniny wykorzystywane przez przemieszczające się do tyłu wojska mogły być zabezpieczone;

b) powinna być wyznaczona w obszarze, który może być co najmniej tymczasowo broniony;

c) poza linią przejęcia odpowiedzialności powinny istnieć dobre drogi boczne, aby umożliwić wykorzystanie alternatywnych punktów wyjścia;

d) położenie tych linii powinno być łatwo rozpoznawalne w terenie.

W luzowaniu wojsk sposobem osłonowym siły luzujące przygotowują obronę w wyznaczonych obszarach odpowiedzialności obronnej wraz z organizacją systemu działań. Sytuacja ta jest spowodowana inną rolą w relacji wojska luzowane – wojska luzujące. Bezpośredni nadzór nad przebiegiem luzowania przejmuje dowódca zgrupowań luzujących. Nie zdejmuje to z dowódcy wojsk luzowanych odpowiedzialności za: koordynację wysiłku w celu sprawnego wycofania z jednoczesnym wykonaniem postawionego zadania, kolejność wycofania elementów luzowanych oraz synchronizację wsparcia luzowania.

Problematyka luzowania, szczególnie realizowanego przez uderzenie (przejście wojsk luzowanych przed rubież styczności wojsk zgrupowań luzowanych), jest – w dostępnych materiałach, w tym państw NATO – rozpatrywana jako forma działań, która ma stałe miejsce w natarciu. Biorąc jednak pod uwagę istotę obrony, położenie zgrupowań w operacji jest położeniem statycznym (jako sytuacja względna w stosunku do ruchu zgrupowań przeciwnika). Wobec tego potrzeba wzmocnienia (zamiany) sił wynika niejako z naturalnej konsekwencji powyższych zależności.

³⁷ Zob. *Regulamin działań taktycznych ATP-35 (B)*, s. 174.

Analiza potencjalnych potrzeb wykorzystania działań pośrednich w operacji wskazuje, szczególnie w odniesieniu do luzowania w wyniku uderzenia, że ta forma działań pośrednich w pewnych sytuacjach jest jedynym rozwiązaniem.

Wynika ona z następujących uwarunkowań:

1) luzowanie w obszarach (pasach, rejonach) obrony zgrupowań luzowanych, które nie są w stanie prowadzić działań w sposób zorganizowany, ze względu na styczność bezpośrednią ze zgrupowaniami przeciwnika, realizowane w strefie największego oddziaływania jego systemu rażenia i rozpoznania, konieczność wykonania zadań równoległe z przedsięwzięciami luzowania lub potrzebą podjęcia natychmiastowych działań ze zgrupowaniami przeciwnika, sprawia, że jest to przedsięwzięcie zawierające dużą dozę ryzyka operacyjnego. Natomiast wariant ten pozwala bezzwłocznie przejąć zadania w bezpośrednim kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika, a tym samym można przejąć całkowitą kontrolę w tym obszarze;

2) proces luzowania nie jest przedsięwzięciem wymuszonym, ale wyrazem przejawiania inicjatywy, co charakteryzuje pełną kontrolę nad rozwojem sytuacji;

3) luzowanie bezpieczne (osłonowe) w stosunku do trudności podanych powyżej, w tyłowym obszarze obrony zgrupowań sił głównych lub poza granicą ich pasów (rejonów) odpowiedzialności – w sposób naturalny doprowadza do oddania terenu, co w danej sytuacji operacyjnej jest niewskazane;

4) końcowy rezultat luzowania może w sprzyjających warunkach stworzyć szczególną okazję do zmiany działań na zaczepne, co w operacji szczególnie obronnej ma szczególne znaczenie.

Z powyższych powodów luzowanie poprzez uderzenie będzie stałym zjawiskiem we współczesnych operacjach. Wynika to z następujących przesłanek:

1. Luzowanie w formie uderzenia jest realizowane na nacierającego przeciwnika, nieosłoniętego zaporami inżynieryjnymi, przyjmuje charakter boju (walki spotkaniowej). Rezultat tego starcia w każdym wypadku może być różny. Nie ulega jednak wątpliwości, że opóźnia w wymiarze czasowym prowadzenie operacji zaczepnej na tym kierunku.

2. Nie wymusza oddania terenu.

3. Umożliwia opanowanie terenu (rubieży) na obszarze kontrolowanym przez przeciwnika.

4. Skraca czas luzowania, a tym samym umożliwia przejście zadań bez przerwy operacyjnej.

5. Stwarza warunki do zmiany działań z obronnych na zaczepne skali globalnej.

Natomiast w sprzyjających okolicznościach może przeistoczyć się w przeciwuderzenie lub powstrzymać natarcie przeciwnika w całym pasie prowadzenia działań zaczepnych.

Luzowanie szczególnie w operacji obronnej zapewnia:

- a) zażegnanie potencjalnej groźbie przełamania głównego obszaru obrony;
- b) utrzymanie inicjatywy i aktywności, która umożliwi wyprzedzanie poczynań przeciwnika;
- c) stwarzanie warunków przystosowania systemu operacji do nowej sytuacji lub podjęcie zorganizowanych działań w przypadku niepowodzenia luzowania;
- d) odtworzenie położenia, w której zgrupowania na głównym obszarze obrony są zdolne do kontynuowania skutecznych działań.

Realizacja powyższych zadań pozwala stworzyć przewagę sytuacyjną w stosunku do zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, a tym samym zażegnać niebezpieczeństwo przełamania obrony oraz zapewnić zorganizowany jej przebieg. Należy się jednak liczyć z tym, że rezultat luzowania wymusi, w skali operacyjnej, dostosowanie (reorganizację) systemu operacji do nowej sytuacji, a wcześniej (w trakcie wykonania luzowania) ubezpieczenie jego wykonania na wypadek niepowodzenia.

Powyższy obszar problemowy wskazuje, że celowe jest zwrócenie uwagi na relacje między elementami ugrupowania poziomu taktycznego w całym przedsięwzięciu luzowania w odniesieniu do zakresu kompetencji poziomu operacyjnego. Bez względu na formę luzowania elementy luzujący i luzowany wykonują zadania związane z podejściem, podejściem i uderzeniem, podejściem i przejściem zgrupowań luzujących do obrony oraz wycofaniem sił luzowanych. Kwestia zabezpieczenia powyższych działań powinna być przedmiotem szczególnego zainteresowania dowódcy operacyjnego. W innym przypadku konsekwencja przy niepowodzeniu luzowania może przybrać postać trudną do opanowania w skali operacyjnej. Dlatego wykorzystanie sił z głębi operacyjnego obszaru obrony umożliwi przejście ugrupowania obronnego, zapewnia czas na przygotowanie rubieży, a tym samym stwarza warunki do skutecznego zabezpieczenia wycofania zgrupowań luzowanych, ewentualnie podjęcie efektywnych działań ze zgrupowaniami przeciwnika.

4. Wycofanie

Dynamiczny sposób prowadzenia operacji, wielowymiarowy i wielopoziomowy jej charakter oraz potrzeba wykorzystania wszystkich dostępnych możliwości dla zachowania i utrzymania inicjatywy, sprawia, że staje się ona płaszczyzną różnych form oddziaływania na przeciwnika.

Istotną rolę w powyższym przedsięwzięciu odgrywa wycofanie.

W literaturze przedmiotu budziło ono szereg negatywnych opinii, gdyż się kojarzyło, w pewnym okresie, z niepopularnym zagadnieniem związanym z ruchem wojsk od frontu. Wycofanie, tak jak inne formy działań od rubieży styczności wojsk w głąb własnego obszaru odpowiedzialności, było utożsamiane z biernym poddaniem się inicjatywie przeciwnika. Nie dostrzegano celowego wykorzystania tej formy działań, a w tym jego roli w procesie osiągnięcia celu w operacji.

Przestrenny charakter prowadzenia współczesnych operacji wymusił uwzględnienie w teorii i praktyce formę działań jaką jest wycofanie. Wobec powyższego zaistniała konieczność bliższego przyjrzenia się temu zjawisku na polu walki oraz zdefiniowania najskuteczniejszych sposobów jego wykorzystania.

Ogólną charakterystykę wycofania prezentuje *Mała encyklopedia wojskowa*: „**Wycofanie** – wymuszone lub zamierzone odejście wojsk do tyłu. Zależnie od sytuacji i charakteru zadania wycofanie może mieć formy – działań opóźniających – wówczas związane jest z prowadzeniem walki na kolejno zajmowanych pozycjach; marszu odwrotowego (odwrót) – wówczas polega na zorganizowanym wyjściu z walki i wykonaniu marszu do nakazanego rejonu, z zachowaniem ciągłej gotowości bojowej”³⁸.

Inny pogląd na problematykę wycofania dostrzegamy w innym źródle: „**Wycofanie** to manewr wojsk prowadzony w celu wyjścia spod uderzeń przeważających sił przeciwnika, zajęcia korzystniejszego położenia do następnych działań, zyskanie na czasie i wygospodarowanie sił na innych kierunkach”³⁹.

Przeobrażenia w teorii i praktyce walki zbrojnej pozwoliły na ugruntowanie się wycofania jako formy działań. Podkreślił to zdecydowanie *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, który nadał bardzo wysoką rangę wycofaniu, kwalifikując je jako rodzaj walki: „**Wycofanie** to rodzaj walki prowadzonej w celu zerwania kontaktu bojowego z przeciwnikiem lub uchylenia się od starcia w

³⁸ *Mała encyklopedia wojskowa*, t. 3, s. 571.

³⁹ *Sowietskaja wojennaja enciklopedija*, t. 4, Moskwa 1978, s. 173.

*niekorzystnych warunkach*⁴⁰. Pomimo że interpretacja istoty wycofania w tym wydaniu wskazuje na znaczną zbieżność ze współczesnym jego charakterem, to zakwalifikowanie tej formy działań do rodzaju walki wydaje się przesadzone, tym bardziej że przewidywane cele wycofania są przedstawione w bardzo ograniczonym wymiarze. Poza tym ścisła integracja prezentowanego regulaminowego poglądu z działaniami opóźniającymi, spowodowana brakiem konsekwencji, obniżyła poprzednią rangę nadaną wycofaniu, gdyż: „w czasie działań opóźniających ważne jest umiejętne wyjście z walki” – a to jest właśnie istotą wycofania – oraz: „ma to na celu zerwanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem i oderwanie się od niego na odległość umożliwiającą sformowanie kolumn marszowych”⁴¹.

W dokumentach normatywnych NATO tak charakteryzuje się wycofanie „Wycofanie dywizji (brygady) znajdującej się w styczności z przeciwnikiem ma na celu uzyskanie swobody działań. Może być ono celowe lub konieczne w każdym rodzaju działań bojowych, jeżeli:

– osiągnięto cel operacji,

– dalsze kontynuowanie operacji jest niecelowe, a tylko przez wycofanie zapobiec można niepowodzeniu,

– dywizja (brygada) użyta musi być na innym kierunku lub wyprowadzona w celu zajęcia dogodniejszego położenia”⁴².

Pomijając szczegółową analizę problematyki wycofania na uwagę zasługuje wyraźne sprecyzowanie i jednoznaczne rozgraniczenie dwóch form działań, ściśle zintegrowanych z wycofaniem, jakimi są: działania opóźniające i wycofanie. Nie przeszkadza to w ich łączeniu w aspekcie wykonania zadania, osiągnięcia celu, gdyż pierwsza faza wycofania w pewnych sytuacjach, szczególnie operacyjnych (utrzymanie stałego kontaktu z zgrupowaniami przeciwnika), może przyjąć formę działań opóźniających. Mimo to, te działania (opóźniające) są podporządkowane zasadniczemu przedsięwzięciu, jakim w tej sytuacji operacyjnej jest wycofanie.

Dzisiejsze podejście do problematyki wycofania dostrzega się w najnowszych publikacjach, które zawierają poglądy państw NATO (AJP-01, ATP-35(B), Podręcznik połowy 100-5).

Regulamin ATP-35(B) precyzuje: „**Wycofanie** występuje, gdy wojska wychodzą z walki z siłami przeciwnika zgodnie z wolą dowódcy w celu przerwania styczności z

⁴⁰ Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych, cz. 1, Warszawa, SG WP 1994, s. 7; Regulamin działań wojsk lądowych, s. 174.

⁴¹ Regulamin działań taktycznych ATP-35 (B), s. 27.

⁴² Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100, s. 289.

przeciwnikiem. Nie oznacza to, iż rozpoznanie i/lub ubezpieczenie nie prowadzą obserwacji przeciwnika⁴³.

Charakterystyka wycofania przedstawiona w ATP-35(B) odpowiada w pełni istocie tego problemu we współczesnych warunkach.

Zagadnienie roli działań pośrednich oraz ich wpływu na tworzenie i wykorzystanie przewagi podczas prowadzenia operacji, uwypukliły potencjalny zakres zadań związanych z wycofaniem.

Wycofanie może być podjęte z następujących powodów⁴⁴:

1) jeśli cel działania nie może być osiągnięty i wojska są zagrożone pokonaniem, lub gdy cel jest osiągnięty i brak jest dalszej potrzeby utrzymywania styczności z przeciwnikiem;

2) aby uniknąć walki w niesprzyjających warunkach taktycznych;

3) aby wciągnąć przeciwnika w niekorzystne położenie, np. rozciągnąć jego linie komunikacji;

4) aby się dostosować do przemieszczeń sąsiadów;

5) aby umożliwić użycie wojsk lub ich części gdzie indziej;

6) z przyczyn zabezpieczenia logistycznego.

Wycofanie powinno być przeprowadzone tak, aby oddziaływanie przeciwnika na to działanie akcją zaczepną było minimalne. Realizacja tej zasady wymusi skupienie głównego wysiłku na rozpoznaniu, zaskoczenie i szybkość działania. Należy jednak w każdym warunkach uwzględnić, że przeciwnik będzie reagował, a to determinuje organizację przedsięwzięć związanych z ubezpieczeniem wycofujących się wojsk. Organizacja i zadania dla pododdziałów osłonowych powinna być stosowna do możliwości przeciwnika.

Trudności towarzyszące wykonaniu wycofania powodują, że dowódca operacyjny powinien przewidywać możliwość przejścia na określonym kierunku do innego rodzaju (formy) działań, jeśli sytuacja tego wymaga (np. do działań opóźniających, obrony czy natarcia).

Zadaniem wycofania jest wyjście z kontaktu z przeciwnikiem. Jeżeli w zamiarze przełożonego leży takie samo działanie, to zadanie to znajdzie się w jego rozkazie operacyjnym. Jeśli decyzja o wycofaniu zostanie wymuszona na dowódcy przez bardzo niesprzyjające okoliczności, to rozkaz do wycofania się z walki może obejmować tylko uprawnienia do wykonania tego działania i podanie co najmniej kierunku. Warunki w jakich zachodzi wycofanie są zwykle niesprzyjające. Przeciwnik

⁴³ *Regulamin działań taktycznych ATP- 35 (B)*, s. 171.

⁴⁴ Por. tamże.

będzie miał wówczas inicjatywę na lądzie, a wojska będą wystawione na atak podczas wycofywania się i być może zmuszone do ponownej organizacji obrony. Ponadto sytuacja powietrzna może być także niekorzystna. W tym przypadku działanie musi być rozpoczęte w ciemności lub w warunkach ograniczonej widoczności⁴⁵.

Bezpośrednia konfrontacja celów, dla których realizuje się działania opóźniające oraz wycofanie, wyraźnie precyzuje różnice między nimi. Główną ideą wycofania jest zorganizowane i celowe zerwanie bezpośredniego kontaktu ze zgrupowaniami przeciwnika. Natomiast w działaniach opóźniających istotą jest wykonanie zadania aż do jego ściśle sprecyzowanego końca, w stałym, bezpośrednim (dynamicznym) kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika. Proces działań opóźniających wynika z potrzeby (zamierzonej lub wymuszonej) rozwiązania aktualnej sytuacji operacyjnej, przeciwdziałania zamiarom przeciwnika. Jest zatem związany z osiągnięciem ściśle sprecyzowanego celu pośredniego na poziomie operacyjnym lub taktycznym.

Wycofanie realizowane jest w formie wycofania zamierzonego i wymuszonego.

Wycofanie zamierzone jest wobec tego realizowane w formie jednoczesnej – np. dla utworzenia luki w ugrupowaniu operacyjnym – lub w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika, w działaniach opóźniających. Wykonanie zadań wiąże się w tym przypadku z bezpośrednim aktywnym działaniem z siłami przeciwnika w określonych uwarunkowaniach celowych, czasowych, przestrzennych i rzeczowych. Rezultatem końcowym zaś jest zerwanie kontaktu z siłami przeciwnika oraz utrzymanie gotowości do wykonania innych zadań w skali operacyjnej.

Wycofanie planowe zajmuje stałe miejsce w teorii i praktyce działań. Wykonane może być dla osiągnięcia celów pośrednich, zdefiniowanych jako przewaga sytuacyjna, w okolicznościach:

- 1) wycofania na zasadnicze rubieże obrony dla uniknięcia nadmiernych strat, a jednocześnie zmylenia co do przebiegu przedniego skraj operacyjnego obszaru obrony;
- 2) przeniesienia wysiłku na inny kierunek, rubież, rejon z kierunku dotychczas pasywnego;
- 3) wycofania dla skrócenia lub wydłużenia linii frontu⁴⁶;
- 4) dla wciągnięcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika w nakazane rejony, kierunki, rubieże, w tym zmuszenia tych sił do zmiany kierunku głównego uderzenia;
- 5) wycofania dla uniknięcia obejścia, oskrzydlenia lub okrążenia;

---

⁴⁵ Por. tamże.

⁴⁶ Zob. *Działania operacyjne*, s. 56.

6) w działaniach opóźniających dla zyskania czasu na przygotowanie skutecznej obrony na kolejnych rubieżach pośrednich lub rubieży ostatecznego wykonania zadań;

7) wycofania sił z odcinków pasywnych do odtworzenia odwodów, utrzymania rubieży ryglowych lub podjęcia działań przeciwdesantowych;

8) wycofania sił z rejonu okrążenia w wypadku ich odblokowania⁴⁷.

Wycofanie wymuszone⁴⁸ występuje wówczas, gdy sytuacja operacyjna na kierunku obrony zgrupowań na rubieży styczności wojsk jest na tyle niekorzystna, że siły te mogą utracić, w dotychczasowych pasach (rejonach) obrony, zdolność do prowadzenia zorganizowanych działań. Jednocześnie wzmocnienie tych sił, luzowanie lub inne formy są niecelowe lub trudne w realizacji. W takiej sytuacji zerwanie kontaktu ze zgrupowaniami przeciwnika jest problematyczne. Tak samo jak skuteczne (zorganizowane) przeciwdziałanie siłom przeciwnika w trakcie prowadzenia wycofania. W wypadku gdy wycofanie staje się jedynym sposobem odzyskania tych sił (granica utraty zdolności bojowej, krytyczny poziom środków logistycznych, zagrożenie okrążeniem), wymusza to podjęcie szeregu przedsięwzięć ubezpieczających, które powinny być realizowane przez przełożonego.

Decyzja do wycofania wymuszonego może być podjęta w następujących sytuacjach:

a) uniknięcia nadmiernych strat w wyniku oddziaływania środków rażenia przeciwnika, a tym samym zachowania zdolności bojowej;

b) uniknięcia okrążenia na głównym obszarze operacji, gdy niecelowe jest ich pozostawienie w ugrupowaniu przeciwnika – konieczne jest ekonomiczne gospodarowanie siłami w skali operacyjnej;

c) przeciwdziałania groźbie przerwania obrony lub pobicia przez przeważające siły przeciwnika, gdy zostaną zrealizowane przedsięwzięcia zapewniające skuteczność dalszych działań w skali operacyjnej.

W każdej z wyżej przedstawionych koncepcji należy uwzględnić kryterium przeznaczenia sił realizujących powyższe zamierzenie. W wypadku gdy zgrupowania te są przewidziane w perspektywie do wykonania innych zadań, przygotowuje się przedsięwzięcia umożliwiające bezpieczne oderwanie się od zgrupowań przeciwnika. W każdym innym przypadku celowe i świadome oddanie przeciwnikowi terenu jest tylko formą (wymuszoną lub zamierzoną) działań opóźniających.

---

⁴⁷ Zob. tamże, s. 59.

⁴⁸ Zob. Z. Ścibiorek, *Możliwości organizacji*, s. 54.

W powyższej sytuacji wycofanie jest zdeterminowane sytuacją i przybiera formę stałego kontaktu ze zgrupowaniami przeciwnika. Cały wysiłek sił wycofujących się jest skupiony na skutecznym i zorganizowanym powstrzymaniu wojsk przeciwnika na kolejnych rubieżach w określonym pasie lub na kierunku wycofania, realizowane przez siły osłonowe. Pierwsza faza wycofania przyjmuje jednak formę działań opóźniających, w których są zaangażowane siły główne. Zgrupowania przeznaczone do osłony wycofania sił głównych powinny:

a) uniemożliwić pokonanie przygotowywanych rubieży obrony przez przeciwnika z marszu na kierunku wycofujących się sił głównych i ewentualne przejście na tym kierunku do pościgu;

b) zapewnić zorganizowane wycofanie sił głównych, a w szczególności oderwanie się od przeciwnika poza bezpośredni zasięg środków rażenia i rozpoznania;

c) zapewnić czas na przygotowanie obrony przez siły główne na kierunku (w pasie wycofania), a przynajmniej systemu rażenia, zapór inżynierskich – w sytuacji, w której wymykałaby się ona spod kontroli;

d) stworzyć warunki do ubezpieczenia skrzydeł, szczególnie od potencjalnego uderzenia sił przeciwnika z obszaru obrony sąsiada.

Dla zapewnienia zorganizowanego charakteru prowadzonych działań (w sytuacji wymuszonej), gdy w dotychczasowych działaniach kierunek (rubież, rejon) jest z trudem utrzymywany, to w wypadku podjęcia decyzji do wycofania należy rozważyć użycie dwóch zgrupowań jednocześnie lub wycofać całość sił w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika.

Wycofanie całością sił (realizowane w sytuacji krytycznej) obejmuje szereg problemów, które czynią to przedsięwzięcie trudne do realizacji, jednocześnie jest one obarczone dużą dozą ryzyka operacyjnego. W wyniku utraty zdolności bojowej przez określone siły do granicy możliwości prowadzenia zorganizowanych działań obronnych, wycofanie tych sił powinno być pozbawione elementów ryzyka, gdyż rozwiązania alternatywne będą bardzo trudne do wykonania, nawet w skali operacyjnej. Dlatego do zapewnienia zorganizowanego charakteru wycofania jednoczesnego lub selektywnego celowe jest użycie silnych oddziałów osłonowych, które powinny zapewnić ubezpieczenie wycofania sił głównych. Należy jednak przewidzieć wydzielenie części sił głównych w gotowości do rozwinięcia na przygotowanych rubieżach obrony dla ewentualnego powstrzymania uderzeń sił przeciwnika lub w gotowości do przejścia całością sił do działań opóźniających. Ostatni z przedstawionych wariantów (z uwagi na poziom zdolności bojowej

wycofywanych zgrupowań) jest rozwiązaniem efektywnym, które powinno towarzyszyć formie wycofania w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika.

Natomiast w każdym przypadku należy uwzględnić:

a) głębokość pasa (kierunku) wycofania. Im płytszy pas, tym możliwości jednoczesnego wycofania są większe, z uwagi na konieczność ubezpieczenia tego procesu przez przełożonego. Natomiast głębszy pas wycofania umożliwia swobodę działań sił wycofujących się, a tym samym wykorzystanie form selektywnych, kombinowanych oraz jednoczesnych. Poza tym są stworzone warunki do wykorzystania rozwiązań alternatywnych przez siły wycofujące się oraz możliwość reakcji przełożonego;

b) infrastrukturę naturalną i sztuczną w pasie wycofania, w tym szczególnie warunki pogodowe;

c) sytuację operacyjną na innych kierunkach obszaru obrony,

d) rolę zgrupowań wycofywanych w koncepcji osiągnięcia celu w operacji.

Bez względu na sposób wycofania (selektywny, jednoczesny czy też w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika) skuteczność działań determinuje potrzebę tworzenia zgrupowań wysoce mobilnych. Dlatego przedsięwzięcia poprzedzające wycofanie sił głównych powinny być skupione na ewakuacji jednostek logistycznych oraz innych elementów utrudniających mobilne formy działań. Elementy walczące w związku z tym powinny być w pełni uzupełnione środkami materiałowymi. W związku z tym, że scentralizowane dowodzenie jednostkami wsparcia (wykorzystanie środków rażenia) jest znacznie utrudnione, zgrupowania tworzone w ramach wycofania powinny być w znacznym stopniu autonomiczne. Znaczną rolę podczas wycofania odgrywają odwoły specjalne, szczególnie te, które są przeznaczone do minowania pośpiesznego, zgrupowania przeznaczone do zwalczania środków pancernych przeciwnika oraz środki obrony przeciwlotniczej.

Główny wysiłek w każdym przypadku powinien być skupiony na ciągłości dowodzenia i koordynacji zadań. Szczególnie koordynacja zadań jest istotna podczas przekraczania kolejnych rubieży obrony, w wypadku wycofania w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika.

Celowe jest zwrócenie uwagi na pewne aspekty związane z synchronizacją działań podczas prowadzenia wycofania. Wobec tego, że wycofanie może być realizowane jako działania samodzielne lub zabezpieczone przez przełożonego, wymusza to inną jego organizację.

W pierwszym przypadku wykorzystanie terenu leży w gestii dowódcy zgrupowania, które otrzymało zadanie do wycofania. Potrzeba zapewnienia

zorganizowanego charakteru działań, oprócz tworzenia funkcjonalnych elementów ugrupowania, wymusza ustalenie:

- a) punktów tworzenia kolumn (SP),
- b) punktów linii rozejścia (RP),
- c) rejonów ześrodkowania po zakończenia wycofania (stan końca działań).

Punkty tworzenia kolumn wyznacza się na kierunku wycofywanych sił od tyłowego obszary odpowiedzialności sił przeznaczonych do wycofania w głąb operacyjnego obszaru obrony. Istotnym kryterium wyznaczenia tych punktów jest harmonogram wyprowadzania sił ze styczności z przeciwnikiem. Celem tych przedsięwzięć jest selektywne i zorganizowane wyprowadzenie poszczególnych zgrupowań na drogi marszu do rejonów rozmieszczenia, na rubież obrony lub do wykonania innych zadań. Istotą tych zabiegów jest zminimalizowanie skutków destrukcyjnego oddziaływania na funkcjonujący system operacji.

Natomiast w przypadku, gdy:

- 1) przewiduje się ubezpieczenie wycofujących się sił pod osłoną zgrupowań operacyjnych na rubieżach obronnych (w tyłowym pasie wycofujących się sił),

- 2) zostają stworzone przez przełożonego warunki polegające na możliwości uderzenia skrzydłowego na podążającego za wycofującymi się zgrupowaniami przeciwnika, w każdym przypadku wymaga to przejścia sił wycofywanych przez ugrupowanie zgrupowań ubezpieczających. W związku z powyższym dla zminimalizowania skutków destrukcyjnego oddziaływania na funkcjonujący system zgrupowań ubezpieczających celowe jest wyznaczenie:

- a) punktów (kierunków) przejścia – PP;
- b) dróg marszu;
- c) punktów tworzenia (formowania) kolumn – SP;
- d) punktów rozejścia – RP.

Jakkolwiek funkcja punktów tworzenia kolumn (SP) oraz punktów rozejścia (RP) jest podobna do tej wyżej przedstawionej, to istotną rolę w tym przypadku odgrywają punkty (kierunki) przejścia (PP) oraz drogi marszu. Należy sądzić, że zgrupowania, które osłaniają wycofanie określonych sił są jednocześnie przygotowane do ewentualnego zorganizowanego i efektywnego przeciwdziałania, w wypadku gdy przeciwnik zorientuje się w sytuacji i spotęguje uderzenie na tym kierunku. Należy się liczyć z przygotowaną infrastrukturą terenu oraz rozbudowanym systemem zapór inżynierskich. Dla zachowania bezpieczeństwa wycofujących się sił, z jednoczesnym zapewnieniem efektywnych działań siłom osłanianym, istnieje potrzeba bezkolizyjnego przekroczenia rubieży, na której prowadzą działania. Sądzi

się, że w takiej sytuacji nie należy dopuścić do zrealizowania tego przedsięwzięcia na dowolnych osiach, w dowolnym czasie i na całej szerokości. Wobec tego synchronizacja działań polega na sprecyzowaniu określonych osi (kierunków), uzgodnionych między obiema stronami, skoordynowanych czasowo i przestrzennie, oraz wzajemnego uzgodnienia sygnałów. Biorąc pod uwagę ukształtowanie terenu oraz możliwości jego przygotowania, a także to, że osi tych nie może być nieskończenie wiele, istnieje konieczność ich wykorzystania przez wycofujące się siły w kolumnach marszowych. Zapewnia to zorganizowany charakter całego przedsięwzięcia. Dlatego tak istotne jest ustalenie rubieży (punktów) formowania kolumn marszowych dla zgrupowań wycofujących się z walki i wyprowadzenie ich na ustalone punkty przejścia (osie przejścia), umożliwiające bezkolizyjne przekroczenie ugrupowania sił w głębi.

Linie (punkty) tworzenia kolumn pełnią jednocześnie inną ważną rolę w skali operacyjnej. Stanowią rubież, na której następuje ostateczne oderwanie się wycofujących się sił od przeciwnika. W związku z tym pełni ona rolę rubieży przejścia odpowiedzialności (HL), wraz ze wszystkimi aspektami tego zagadnienia, ewentualnie przyjmuje funkcję linii koordynacji wsparcia ogniowego (FSCL).

Konieczność jak najszybszego przekroczenia pasa obrony zgrupowań, które ubezpieczają wycofanie, sprawia, że punkty rozejścia sił wycofujących się powinny być wyznaczone poza tylną granicą pasów odpowiedzialności obronnej tych sił.

Sytuacja, która doprowadziła do podjęcia decyzji do wycofania, wymusza ubezpieczenie tego procesu przez przełożonego. Realizacja tego przedsięwzięcia jest możliwa w wyniku osłony sił wycofujących przez zgrupowania, które przygotowały obronę w głębi operacyjnego obszaru obrony. W innym wariantcie ubezpieczenie jest możliwe w wyniku stworzenia sytuacji zagrażającej uderzeniu przed rubież styczności wojsk w skrzydło (skrzydła) przeciwnika, który prowadzi działania zaczepne na kierunku wycofujących się wojsk. Powyższe możliwe formy ubezpieczenia wycofania mają decydujący wpływ na sposoby i rezultat końcowy wycofania.

Wycofanie pod osłoną sił przełożonego na rubież obrony (rejon ześrodkowania) w głębi, w zależności od głębokości i szerokości pasa wycofania, umożliwia zastosowanie każdego sposobu wycofania (selektywne, jednocześnie, w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika). Przewidywane wykorzystanie wycofujących się sił przez przełożonego do wykonania innych zadań jest możliwe w momencie, gdy zgrupowania osłonowe przekroczą rubież, na której dowódca operacyjny ubezpiecza proces wycofania. Wynika stąd, że do tego momentu jest

utrzymany stały kontakt z siłami przeciwnika bez względu na to czy są to zgrupowania osłonowe, czy też część (całość) sił głównych wycofujących się wojsk.

Natomiast zagrożenie odcięciem zgrupowań przeciwnika w wyniku stworzenia rzeczywistej (pozornej) przewagi sytuacyjnej na skrzydłach wycofujących się sił, umożliwia im większą swobodę działań. W zależności od głębokości pasa (kierunku) wycofania, siły prowadzące tę formę działań pośrednich mają możliwość zastosowania szerokiego wachlarza sposobów wycofania. Pierwsza faza wycofania może przybrać formę wydzielenia sił osłonowych dla ubezpieczenia oderwania się sił głównych od przeciwnika lub całością sił w stałym kontakcie ze zgrupowaniami przeciwnika. W miarę przebiegu działań w głąb ugrupowania operacyjnego będą sprzyjające warunki przejścia do selektywnego wyprowadzenia części sił na kierunki umożliwiające wyjście z walki w ugrupowaniu marszowym. Zagrożenie, stworzone przez przełożonego, uderzeniem w skrzydło (skrzydła) zgrupowań przeciwnika, w sposób naturalny osłabia jego tempo prowadzenia działań, a w sytuacjach sprzyjających ostatecznie jego zaniechanie. W tym wariancie ubezpieczenie kierunku wycofywanych sił jest realizowane nie w formie statycznej (rozwiniecie wojsk na rubieży obrony w głębi), lecz dynamicznie.

Warto zauważyć, że ubezpieczenie wycofujących się sił w formie dynamicznej nie angażuje zgrupowań operacyjnych do obrony rubieży w głębi, jest w związku z tym efektywniejsze. Natarcie sił przeciwnika mogą powstrzymywać zgrupowania osłonowe. Wyprowadzenie z walki w pewnym momencie może być realizowane jednocześnie, a czas na ewentualne wykorzystanie wycofanych zgrupowań do wykonania innych zadań przez przełożonego jest znacznie krótszy.

Rozpatrując takie działania należy uwzględnić, że mimo niekorzystnych sytuacji powyższe przedsięwzięcia będą realizowane po akceptacji przełożonego. Każdy element ugrupowania operacyjnego spełnia w nim określoną rolę. W związku z tym potrzeba osiągnięcia celu operacji takie działania uzasadnia. Jednak w powyższym przypadku akceptacja przełożonego do wycofania się ma wymiar znacznie szerszy. Podjęcie decyzji przez poziom operacyjny do wycofania wymuszonego na wybranych kierunkach częścią sił, pociąga za sobą szereg przedsięwzięć ubezpieczających, przeciwdziałających wycofaniu niekontrolowanemu. Takie działanie narusza efektywne funkcjonowanie systemu obrony. Dlatego też wycofanie, nawet wymuszone, powinno być działaniem celowym, które umożliwi osiągnięcie określonego celu pośredniego lub alternatywnego w skali operacyjnej. Wymóg ten jest podyktowany rolą tego celu w procesie osiągnięcia celu głównego.

Konkludując należy stwierdzić, że głównymi cechami wycofania sił w sytuacji wymuszonej jest:

1. Potrzeba ubezpieczenia przez przelozonego wycofania w formie statycznej (przygotowanie obrony w głębi operacyjnego obszaru obrony na kierunku wycofywanych zgrupowań) z wykorzystaniem odwodów. Godny rozpatrzenia jest także wariant ubezpieczenia wycofania sposobem dynamicznym – stworzenie zagrożenia uderzenia w skrzydło (skrzydła) przeciwnika prowadzącego działania zaczepne na kierunku wycofywanych sił.

2. Skupienie głównego wysiłku wycofujących się wojsk (mimo sprzyjających warunków związanych z ubezpieczeniem wycofania przez przelozonego) na zapewnieniu zorganizowanego charakteru prowadzonych działań.

5. Działania na połączenie⁴⁹

Działaniem na połączenie nazywamy taką formę działań pośrednich, zgodnie z którą dochodzi do połączenia dwu lub więcej zgrupowań własnych sił. Jedno ze zgrupowań wojsk dążących do połączenia może się znajdować na terytorium zajęтым przez przeciwnika. Połączeniem w takim przypadku możemy określić stan styczności pomiędzy dwoma lub więcej własnymi pododdziałami, oddziałami, związkami taktycznymi, które mogą mieć te same lub różne zadania. W działaniu na połączenie zadaniem nadrzędnym jest zniszczenie przynajmniej części sił przeciwnika znajdujących się między tymi wojskami, aby mogło dojść do nawiązania styczności między własnymi wojskami.

Chociaż w dotychczasowej terminologii wojskowej, a w szczególności w opracowaniach teoretycznych w polskich siłach zbrojnych, takie pojęcie jak „działania na połączenie” nie występuje, to nie oznacza wcale, że takich przedsięwzięć nie realizowano. Wręcz przeciwnie – stosowano je zarówno w natarciu, jak i w obronie. Wysyłane w obu tych rodzajach walki oddziały wydzielone czy rajdowe po wykonaniu zadań w ugrupowaniu przeciwnika łączyły się z siłami głównymi wojsk własnych w wyniku:

- a) przeczekania w określonych rejonach, w których oczekiwały na połączenie;
- b) przebijania się w kierunku rozmieszczenia wojsk własnych;
- c) wycofywania w kierunku wojsk własnych pod naporem przeciwnika.

Wszystkie powyższe warianty wymuszały zrealizowanie działań na połączenie. Specyfiką tego połączenia było to, że realizacja zamierzenia odbywała się równolegle się z prowadzeniem walki z przeciwnikiem, co wymagało szczególnie precyzyjnej synchronizacji. W działaniach tych było zwłaszcza konieczne odpowiednio wczesne ustalenie kierunków podejścia nacierających wojsk własnych oraz wyznaczenie na tych kierunkach, w łatwo rozpoznawalnych miejscach, głównych i zapasowych punktów spotkania (podobnie występuje to w dokumentach natowskich dotyczących problematyki etapów pośrednich w działaniach bojowych). Stanowiły one rubież spotkania. Wyznaczano również rubieże przerwania ognia (rubież bezpieczeństwa), poza które współdziałające wojska nie mogły prowadzić ognia bez uprzedniego uzgodnienia. Oprócz ustalenia sygnałów i znaków rozpoznawczych wyznaczano w niektórych przypadkach przewodników, którzy przejmowali na punktach spotkania podchodzące wojska. Z problematyką działań na

⁴⁹ *Operacyjne aspekty działań pośrednich w obronie*, Warszawa, AON 2000, s. 54, 211.

połączenie często można było się spotkać podczas planowania i organizowania działań desantowo-szturmowych i powietrznodesantowych, gdzie zrzucone na tyłach przeciwnika elitarne oddziały i związki taktyczne prowadziły działania w jego ugrupowaniu, kończące się zwykle połączeniem w różny sposób z własnymi siłami. Z działaniami na połączenie mamy do czynienia również podczas wyjścia wojsk z okrążenia. Z jednej strony wszelkiego rodzaju działania wojsk własnych zmierzające do okrążenia zgrupowania przeciwnika, z drugiej zaś dążenie okrążonych sił własnych do wyjścia z okrążenia, uzależnione zawsze od możliwości wsparcia ich działań przez siły główne walczące na zewnątrz⁵⁰.

Jak wynika z powyższego zestawienia, działań na połączenie możemy się dopatrzeć w wielu przypadkach i okolicznościach. Nie sposób wszystkie określić i wymienić. W sposób zasadniczy można wyróżnić te sytuacje, kiedy (co najmniej dwa) zgrupowania własnych wojsk dążą do połączenia się przez natarcie. Często może się jednak zdarzyć, że jedno ze zgrupowań będzie zmuszone przez przeciwnika do prowadzenia działań obronnych, oczekując na połączenie sił własnych z zewnątrz. Różnorodność przypadków wymusza przyjęcie ogólniejszego podziału. Z działaniami na połączenie możemy się spotkać w następujących sytuacjach⁵¹:

- 1) część sił własnych zostanie okrążona, zaistnieje zatem potrzeba udzielenia pomocy w celu umożliwienia im wyjścia z okrążenia;
- 2) jest potrzeba zamknięcia pierścienia okrążenia wokół sił przeciwnika;
- 3) siły prowadzące działania zaczepne dążą do połączenia się z siłami wysadzonymi na tyłach przeciwnika.

Działania na połączenie w celu udzielenia pomocy okrążonym własnym siłom

Analiza wniosków z wojen i konfliktów wojennych pozwala sądzić, że okrążenie może mieć miejsce we wszystkich rodzajach działań. Okrążenie jest następstwem niepomyślnego przebiegu operacji (walki), gdy wojska mogą zostać odcięte od własnego zaplecza lub okrążone. Działania w okrążeniu mogą mieć charakter wymuszony lub zamierzony. W obronie wymuszonej jednym z celów działania będzie stworzenie warunków do wyjścia wojsk z okrążenia w celu połączenia się z siłami głównymi. Okrążenie może być zakończone przez odblokowanie wojsk okrążonych z zewnątrz, przerwanie się okrążonych sił lub przez połączenie obu tych sposobów. Celem odblokowania wojsk będących w okrążeniu jest przerwanie pozycji

⁵⁰ Por. *Działania taktyczne wojsk lądowych*, s. 112.

⁵¹ Zob. *Regulamin działań taktycznych ATP-35(B)*, s. 168.

przeciwnika i dotarcie do okrążonych wojsk własnych, zapewniając im w ten sposób swobodę działania, utraconą na skutek okrążenia. W początkowym okresie okrążone wojska będą zmuszone bronić się samodzielnie, wykorzystując wszelkie możliwe środki. Dowódca operacyjny powinien natychmiast ocenić, jak długo okrążone wojska są w stanie się bronić własnymi siłami (nie wolno dopuścić do obniżenia ich zdolności bojowej poniżej poziomu umożliwiającego zachowanie zorganizowanego charakteru prowadzonych działań) oraz jaki to ma wpływ na koncepcje osiągnięcia celu w operacji, po czym zdecydować: czy należy pozostawić ich w zajmowanym rejonie, czy należy planować uderzenie dla wzmocnienia tych sił, ich odblokowania lub działania odciążające na innym kierunku, czy też wojska okrążone będą zmuszone do samodzielnego wyjścia z okrążenia. Należy jednak podkreślić, że wyjście z okrążenia będzie tym bardziej możliwe, gdy proces ten będzie skoordynowany z przygotowaniem planu do odblokowania lub uderzeniem odciążającym⁵².

Dowódca operacyjny organizujący działania odblokowujące powinien przygotować je w taki sposób, by w odpowiednim czasie móc wesprzeć wszelkie działania mające na celu wyprowadzenie wojsk z okrążenia. W planowaniu należy uwzględnić następujące uwarunkowania:

a) za planowanie działań odblokowujących odpowiada dowódca operacyjny;

b) plan wyprowadzenia wojsk z okrążenia przez siły zewnętrzne powinien być skoordynowany z okrążonymi wojskami, szczególnie w aspekcie czasu i przestrzeni oraz co do możliwości uzyskania zaskoczenia.

W czasie odblokowywania okrążonych wojsk należy się kierować następującymi zasadami:

1) dla zapewnienia zorganizowanego wyprowadzenia wojsk z okrążenia celowe jest przygotowanie zaskakujących i dynamicznych zwrotów zaczepnych przed rubież styczności wojsk;

2) uderzenia wojsk powinny nastąpić w zawężonych pasach i w możliwie szybkim tempie, przy silnej osłonie skrzydeł przez wojska zgrupowania odblokowującego;

3) okrążone wojska powinny się wspierać uderzeniami ogniowymi oraz działaniami pomocniczymi wiążącymi siły przeciwnika.

Zasadne jest, by siły zewnętrzne udzieliły maksymalnego wsparcia ogniowego okrążonym wojskom a ich zadania ogniowe były ściśle skoordynowane⁵³.

⁵² Por. M. Laszczyk, *Walka w okrążeniu*, Warszawa, ASG WP 1985, s. 9.

⁵³ Zob. *Działania taktyczne wojsk lądowych*, s. 118.

Nie ma idealnego sposobu walki o wyjście z okrążenia. Jest to sytuacja szczególna, w jakiej znalazły się wojska. Z tego też względu prawie nigdy nie będą one mogły w czystej postaci stosować wszystkich wyuczonych sposobów prowadzenia działań. Często będzie to zespół przedsięwzięć natarcia i obrony, przełamania i przenikania, wychodzenia z walki i wycofywania, uderzenia i uchylania się od uderzeń. Potwierdza to wiele przykładów z historii sztuki wojennej. Analizując różne przykłady walki o wyjście z okrążenia, w każdym przypadku można zauważyć swoistą taktykę działania wynikającą z wyjątkowej złożoności i odmienności położenia wojsk. Wiele przykładów świadczy o tym, że sukcesem się kończyły z reguły te działania, w których odrzucano wszelką szablonowość, a wykorzystywano takie czynniki, jak: zaskoczenie, zdecydowanie, odwagę czy ryzyko.

Doświadczenia historyczne oraz analiza literatury przedmiotu wskazują, że dostrzega się wiele sposobów takich działań, jednak najczęściej spotyka się następujące⁵⁴:

1) połączenie z okrążonymi lub odciętymi wojskami na obwodzie pozycji obronnych utrzymywanych przez te wojska; wiąże się ono z działaniem przełamującym własnych zgrupowań będących poza pierścieniem okrążenia na określony obiekt, dokonaniem wyłomu w ugrupowaniu przeciwnika i wy-prowadzeniu okrążonych sił lub wspólnym kontynuowaniu dalszych zadań;

2) samodzielne wyjście z okrążenia i połączenie się z siłami głównymi własnych wojsk, zwłaszcza kiedy nie jest możliwe udzielenie pomocy w postaci zbieżnego uderzenia sił będących poza pierścieniem okrążenia;

3) połączenie obu sposobów, kiedy wojska odcięte lub okrążone, wspólnie z wojskami własnymi znajdującymi się na zewnątrz pierścienia okrążenia, wykonują zbieżne działania zaczepne w kierunku obiektów ataku położonych w sąsiedztwie.

W każdym z tych przypadków część sił może zostać zrzucona drogą powietrzną w celu wsparcia wojsk znajdujących się w okrążeniu⁵⁵.

Działania na połączenie sił lądowych z wojskami wysadzonymi w ugrupowaniu przeciwnika

Dostępna literatura przedstawia i szczegółowo opisuje wiele przykładów powietrzno-lądowych działań. Stworzona pod koniec pierwszej wojny światowej teoria działań powietrzno-lądowych rozwijała się powoli w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Doświadczenia z pól bitewnych drugiej wojny światowej i współczesnych konfliktów lokalnych ukazały możliwości działań bojowych w

⁵⁴ Zob. *Armored and mechanized infantry brigade FM 71-3*, s. 5-8.

⁵⁵ Tamże.

wymiarze powietrzno-ładowym, które dzisiaj się stały wysoce manewrowym elementem bojowym walczących wojsk⁵⁶.

Ciągle wzrastają wymagania co do współdziałania z wojskami lądowymi podczas wykonywania wspólnych zadań. Poprzez ciągły wzrost możliwości taktyczno-technicznych działania powietrzno-ładowe będą coraz powszechniejsze. Na kierunkach działań zgrupowań wojsk lądowych desanty powietrzne będą dynamizowały operacje przez opanowywanie węzłów komunikacyjnych, izolowanie obszaru działań, rozsadzanie od wewnątrz obrony i blokowanie zgrupowań wojsk przeciwnika.

Działania aeromobilne są integralną częścią walki lądowej. Siły aeromobilne mogą działać samodzielnie lub wspólnie z innymi rodzajami wojsk lądowych. Zagrożenie użycia wojsk aeromobilnych powinno zmusić potencjalnego przeciwnika do rozproszenia swoich sił w celu osłony ważnych urządzeń i kluczowych obiektów terenowych w rejonach tyłowych (w głębi ugrupowania)⁵⁷.

Umożliwiają one szybką reakcję na zaistniałą sytuację na polu walki. Odgrywają niezwykle ważną rolę w walce o uchwycenie i utrzymanie inicjatywy (swobody działania). Prowadzone są zazwyczaj w rejonach niebronionych lub słabo bronionych. W wyjątkowych przypadkach mogą być prowadzone w terenie bronionym przez przeciwnika, pod warunkiem posiadania przewagi w powietrzu i potencjalnych możliwości jego rozbicia. Mogą być prowadzone we wszystkich rodzajach działań bojowych wojsk lądowych. Ich celem może być, m.in.:

- 1) opanowanie i utrzymanie kluczowych obiektów terenowych (przełęcze, wąwozy, mosty, przeprawy, itp.);
- 2) niszczenie ważnych celów (obiektów) w ugrupowaniu przeciwnika;
- 3) osłona luk i otwartych skrzydeł w ugrupowaniu własnych wojsk;
- 4) zamykanie wyłomów powstałych w obronie na skutek uderzeń przeciwnika;
- 5) wzmocnienie okrążonych sił.

Kiedy działania te są prowadzone w ramach strefy działań bojowych lub w sąsiedztwie własnych wojsk, zadania jednostek lądowych i wojsk aeromobilnych muszą być należycie sprecyzowane, a ich działania skoordynowane w celu zapewnienia bezpieczeństwa obu siłom. Koordynacja ta obejmuje głównie wymianę informacji, danych rozpoznawczych, przekazywanie planów wsparcia ogniowego, nakreślenie przedsięwzięć kierowania ogniem i procedur rozpoznawczych. W celu

---

⁵⁶ Por. Z. Ścibiorek, *Geneza i rozwój powietrzno-ładowych działań bojowych*, Myśl Wojskowa 1993 nr 2, s. 168.

⁵⁷ Zob. *Działania taktyczne wojsk lądowych*, s. 133.

zapewnienia ścisłej i dokładnej koordynacji, do obu zgrupowań wojsk dążących do połączenia powinni być oddelegowani oficerowie łącznikowi.

Podczas planowania współdziałania zgrupowań aeromobilnych z siłami lądowymi dążącymi do połączenia z nimi, powinno się również uwzględnić następujące zasady:

1) zadania bojowe powinny odpowiadać potrzebom pola walki i być dostosowane do specyfiki prowadzenia takich działań bojowych;

2) uzbrojenie śmigłowców bojowych należy dostosować do charakteru wykonywanego zadania;

3) wielkość, skład i wyposażenie rzutu lądowego i powietrznego powinno uwzględniać potrzeby wynikające z wykonywanego zadania;

4) przyjęta forma działań powinna zależeć od zadania, sytuacji na polu walki i pokrycia terenu.

Działania na połączenie w celu zamknięcia pierścienia okrążenia wokół sił przeciwnika

Okrążenie ma na celu odcięcie sił przeciwnika w określonym rejonie od sił głównych, rozbicie ich lub zmuszenie do zaprzestania oporu. Zapewnia ono największy sukces w natarciu.

Do uzyskania okrążenia dąży się przez oskrzydlenie. Dowódca dąży do oskrzydlenia w każdej sytuacji, jednak to przedsięwzięcie powinno być ściśle zintegrowane z koncepcją osiągnięcia celu. Również podczas prowadzenia działań w głębi obszaru obrony, mogą powstać sprzyjające okoliczności odcięcia lub okrążenia części jego sił. Dowódca nie może jednak dopuścić do tego, aby nacierające siły, dążąc zbyt wcześnie do oskrzydlenia, utraciły możliwość uzyskania większego sukcesu.

Okrążenie przeciwnika wymaga odcięcia mu drogi odejścia. Należy przewidzieć, że będzie on dążył do przebiccia się przez okrążające go wojska, dlatego należy jak najszybciej wysłać tam wystarczające siły (jeżeli jest to możliwe – nawet drogą powietrzną)⁵⁸.

Jednocześnie pozostałe zgrupowania powinny przeciwdziałać próbom przerwania się przeciwnika na innych kierunkach. Teren górzysty, lesisto-jeziorny, przeszkody wodne powinny być ubezpieczane lub ochraniać, aby nie dopuścić do przenikania pojedynczych grup przeciwnika. Do momentu zgromadzenia wystarczających sił należy powstrzymać przeciwnika ogniem artylerii lub zaporami. Działania wszystkich sił zamykających okrążenie muszą być tak skoordynowane, aby nie dochodziło do wzajemnego zagrożenia ogniem.

⁵⁸ Zob. M. Laszczyk, *Walka w okrążeniu*, s. 22.

Należy się liczyć z odciążającymi lub odblokowującymi uderzeniami przeciwnika. Przygotowanie do nich powinno być jak najwcześniej wykryte przez własne rozpoznanie. Biorąc pod uwagę konieczność ich odparcia, należy utrzymywać wystarczające odwody.

Poprzez ciągle oddziaływanie ogniowe należy osłabiać okrążone siły przeciwnika. Okrążony przeciwnik powinien być naciskany ze wszystkich stron albo rozcinany na coraz mniejsze zgrupowania, aż do momentu całkowitego rozbicia lub zaniechania walki. Tam, gdzie jest to możliwe należy wiązać przeciwnika pozornymi atakami, by w ten sposób zmusić go do rozproszenia sił tak, aby nie mógł we właściwym czasie przeciwdziałać swoimi odwodami rzeczywistemu uderzeniu.

W celu uniknięcia dużych strat wśród własnych wojsk, należy zmusić przeciwnika do poddania się. Jest to szczególnie ważne, gdy własne siły nie są wystarczające do prowadzenia natarcia i nie ma konieczności rozbicia przeciwnika. Należy wówczas utrzymywać pierścień okrążenia, odpierać próby przebicia się oraz ciągle osłabiać okrążonego przeciwnika ogniem.

Przerwanie połączeń logistycznych wcześniej czy później zmusi przeciwnika do zaprzestania oporu lub doprowadzi do takiego obniżenia jego zdolności bojowej, że zostanie rozbity w decydującym uderzeniu.

Jeżeli części sił przeciwnika uda się przebić, wojska tworzące pierścień okrążenia powinny pozostać na stanowiskach i zamknąć powstałe luki.

Taki sposób działań na połączenie, kiedy obie siły prowadzą je w sposób zaczepny, jest jednym z najtrudniejszych. Z reguły działania na połączenie są prowadzone w celu zamknięcia pierścienia okrążenia wokół sił przeciwnika. Główne i zapasowe punkty na połączenie dla obu sił są wówczas ustalane w miejscu, w którym oczekuje się połączenia tych jednostek. W związku z tym, że często jednostki te poruszają się w bliskiej lub dalszej odległości od siebie, niezwykle ważnym przedsięwzięciem jest prowadzona na bieżąco i ciągle uaktualniana kontrola wzajemnego położenia w stosunku do siebie i do przeciwnika. Celem tych działań jest uniknięcie strat od własnych środków rażenia.

Ciągła ocena sytuacji ma również na celu uniemożliwienie wymknięcia się przeciwnikowi między własnymi siłami prowadzącymi działania okrążające. Pododdziały rozpoznawcze i elementy pierwszorzutowe obu sił powinny utrzymywać łączność we wspólnej sieci radiowej⁵⁹.

---

⁵⁹ Zob. *Armored and mechanized infantry brigade FM 71-3*, s. 5-8.

Wszystkie problemy związane z koordynacją wsparcia ogniowego, organizacją systemu obrony przeciwlotniczej oraz kontynuacją działań po połączeniu są identyczne, jak w przypadku połączenia się z okrążonymi siłami własnymi.

Najważniejszą kwestią w takim rodzaju działań jest szybkość w przeprowadzeniu połączenia. Powinna ona zdecydowanie obniżyć, a w niektórych przypadkach nawet uniemożliwić, reakcję przeciwnika na zaistniałą sytuację i zminimalizować okres wrażliwości własnych sił na jego oddziaływanie.

Podczas ostatniego etapu działania na połączenie, szybkość podchodzenia wojsk do styczności musi być skrupulatnie kontrolowana, pododdziały rozpoznawcze muszą dążyć do nawiązania styczności z drugą stroną na tyle wcześnie, na ile to możliwe (każda dodatkowa informacja pozyskiwana w celu potwierdzenia posiadanych danych powinna być uwzględniana w opracowywanych planach)⁶⁰.

Kolejne działania muszą być rozpoczęte na tyle szybko, na ile to możliwe, żeby móc wykorzystać powodzenie osiągnięte przez połączenie.

Działania na połączenie są z reguły w swoim charakterze działaniami zaczepnymi. Wielkość i skład sił użytych w takich działaniach będą uzależnione od wymagań połączenia i charakteru przyszłego zadania bojowego. Najczęściej do sił prowadzących działania na połączenie wyznacza się jednostki pancerne i zmechanizowane, charakteryzujące się dużą siłą ognia i wysoką mobilnością, zwłaszcza kiedy zaistnieje potrzeba wykonania wyłomu w ugrupowaniu przeciwnika w celu udzielenia pomocy okrążonym wojskom, zamknięcia pierścienia okrążenia wokół sił przeciwnika czy szybkiego i zdecydowanego połączenia się z wojskami własnymi wysadzonymi na tyłach przeciwnika.

Ugrupowanie wojsk prowadzących działania na połączenie będzie w większości przypadków podobne i każdorazowo uzależnione od celów, zadań i warunków, w jakich te działania będą prowadzone. Powinno zawierać zwykle takie elementy, jak⁶¹:

1. **Siły osłonowe** – skład, wielkość i działania sił osłonowych mogą wpływać na początkowy przebieg walki. Ich zadaniem jest pozyskiwanie informacji o przeciwniku oraz zapewnienie płynnego przejścia sił głównych do wykonania zadań. W związku z tym powinny to być jednostki wysoce manewrowe, zdolne do szybkiego i sprawnego atakowania oraz niszczenia pododdziałów rozpoznawczych przeciwnika, a w szczególności lokalizowania sił przeciwnika, odnajdywania i wykorzystywania luk w jego ugrupowaniu, zapewniania informacji o drogach marszu, przeszkodach możliwych do obejścia przez awangardę i siły główne (jeśli zajdzie potrzeba

⁶⁰ Zob. tamże.

⁶¹ Zob. *Regulamin działań taktycznych ATP-35(B)*, s. 173.

likwidowania takich przeszkód). Integralnym sposobem ich działania jest głębokie przenikanie (teoria głębokiego ataku) w celu przerywania linii komunikacyjnych przeciwnika, opanowania miejsc przeprawowych, mostów, przełęczy, itp.

2. **Straż przednia** (awangarda) – są to jednostki znajdujące się przed siłami głównymi. Ich działanie ma bezpośredni wpływ na bezkolizyjne przegrupowanie sił głównych. Awangarda utrzymuje nieprzerwanie łączność operacyjną i taktyczną z siłami osłonowymi oraz zapewnia bezpieczeństwo czołowym elementom sił głównych. Rolą awangardy jest utrzymanie ciągłego ruchu kolumn sił głównych, przeciwdziałanie przenikaniu elementów rozpoznawczych przeciwnika i stwarzanie dogodnych warunków wejścia do walki. Niezwykle istotne jest zapewnienie czasu na uaktualnienie (powzięcie) decyzji do dalszych działań, stworzenie siłom głównym warunków do bezkolizyjnego przyjęcia ugrupowania i realizacji zadania przy pełnym wsparciu ogniowym.

3. **Straże boczne i tylna** (ariergarda) – zabezpieczają siły główne przed rozpoznaniem i niespodziewanym uderzeniem na skrzydła i tyły. Powinny one być na tyle silne, aby pokonać mniejsze zgrupowania przeciwnika lub opóźnić uderzenie większych do czasu rozwinięcia sił głównych.

4. **Siły główne** – stanowią zasadniczy potencjał bojowy. Ich rozmieszczenie w kolumnach marszowych winno zapewnić dużą elastyczność w reagowaniu na sytuacje wynikłe podczas przegrupowania, wchodzenia do walki, a w szczególności zapewnienie szybkości, manewrowości oraz uprzedzanie inicjatywy przeciwnika. Problematyka działań na połączenie stanowi część koncepcji działań w skali operacyjnej, ale również w sytuacji wymuszonej, gdy doszło do odcięcia lub okrążenia własnych sił. W takim wariantcie działanie na połączenie jest realizowane równoległe z procesem osiągnięcia celu operacyjnego. W każdym przypadku szczegóły planów powinny być wykonane w pełnym zakresie, we właściwym czasie i bez naruszania tajemnicy.

Szczególną uwagę podczas planowania działań na połączenie należy zwrócić na⁶²:

- a) koordynację i manewr zaangażowanych wojsk;
- b) zależności dowódcze. Moment spotkania w rejonie połączenia niesie ze sobą potrzebę rozwiązania szeregu kwestii, które wymagają wyznaczenia jednego dowódcy w tym rejonie. Dowódca ten powinien być wyznaczony zawczasu, aby móc w odpowiednim czasie zgrać planowane działanie. Cel, czas, warunki i środki, w których dowodzenie jest realizowane powinny być jasno ustalone;

⁶² Zob. *Regulamin działań taktycznych ATP-35(B)*, s. 168.

c) łączność (między wojskami biorącymi udział w działaniach na połączenie). Relacja łączności jest niezwykle istotna. Łączność w takich przypadkach bywa zwykle utrzymywana wyłącznie przez radio. Przedsięwzięcia związane z odpowiednim zaplanowaniem i przygotowaniem łączności wymagają uzgodnienia między innymi: rodzajów łączności, haseł i znaków identyfikacji wizualnej, linii meldunkowych i punktów odniesienia, częstotliwości kontaktowych, procedur poświadczenia autentyczności i kodów;

d) przedsięwzięcia kontrolne. Szczególnej uwagi wymagają następujące kwestie: osie podchodzenia do styczności z przeciwnikiem lub linie rozgraniczenia łączących się wojsk, obiekty do utrzymania lub przechwycenia przez wojska biorące udział w działaniach, ustalenie miejsca styczności obu stron, harmonogramy działania dla zaangażowanych wojsk, koordynacja linii ognia i linie koordynacji wsparcia ogniowego.

Podczas planowania działań na połączenie istotne jest ustalenie⁶³:

1) naziemnych punktów koordynacyjnych (link up points) działań na połączenie, którymi są łatwo identyfikowalne punkty w terenie, gdzie powinno dojść do spotkania obu sił prowadzących działania na połączenie. Jeśli jedna z sił jest zmuszona do działań w miejscu (stationary force), punkty na połączenie są zwykle ustalane tam, gdzie kierunek sił prowadzących działania zaczepne (moving force) przecina się z elementami ubezpieczenia sił działających w miejscu. W przypadku gdy oba zgrupowania prowadzą działania na połączenie w sposób zaczepny, punkty na połączenie są ustalane w miejscu, gdzie oczekuje się połączenia obu sił;

2) alternatywnych (zastępczych) punktów w terenie ALT (alternative points), gdzie można planować spotkanie sił prowadzących działania na połączenie;

3) linii ograniczenia ognia RFL (restrictive fire line), która jest niezbędna podczas koordynacji ognia; ustalana w celu zapobieżenia wzajemnemu prowadzeniu ognia na siebie przez siły prowadzące działania na połączenie; linii koordynacji ognia CFL (coordinated fire line) – linia ustanowiona przez odpowiedniego dowódcę sił lądowych dla zapewnienia koordynacji ognia nie będącego pod jego kontrolą, ale który może mieć duży wpływ na aktualnie prowadzone działania. Powinna ona wykorzystywać określone, charakterystyczne cechy terenowe. Ustanowienie tej linii powinno być skoordynowane z właściwym dowódcą lotnictwa taktycznego i innymi elementami wsparcia. Mogą one atakować cele położone przed tą linią bez uprzedniej koordynacji z dowódcą ogólnowojskowym pod warunkiem, że nie będzie miało niepożądanych skutków na tej linii lub za nią. Atak na cele naziemne

---

⁶³ Zob. *Armored and mechanized infantry brigade FM 71-3*, s. 5.

znajdujące się za linią musi być koordynowany z właściwym dowódcą ogólnowojskowym.

4) działań obrony przeciwlotniczej w odpowiednim systemie, gwarantujących przekazywanie w porę informacji oraz koordynację walki sił obrony przeciwlotniczej w działaniach na połączenie w taki sposób, by nie prowadziły ognia do własnych samolotów wspierających ich działania;

5) zadań realizowanych po połączeniu – jeśli nastąpiło połączenie, siły prowadzące działania zaczepne mogą kontynuować zadania wspólnie z siłami, z którymi się połączyły lub też mogą przejść przez lub obejść ich ugrupowania i kontynuować natarcie. Jeśli jednak planuje się wspólne prowadzenie dalszych działań, konieczne jest wyznaczenie jednego dowódcy nad całością sił.

Niezwykle istotne w planowaniu i prowadzeniu działań na połączenie jest użycie sił zabezpieczenia bojowego⁶⁴.

Artyleria – wsparcie ogniem pośrednim i bezpośrednim. Kierowanie ogniem winno być realizowane dokładnie i ze szczególną ostrożnością do czasu uzyskania połączenia, aby uniknąć strat wśród własnych wojsk od organicznych środków rażenia. Ustalona powinna być szczególna koordynacja dla każdego etapu w celu wzajemnego wsparcia ogniem. Natychmiastowe i skuteczne wsparcie ogniowe umożliwia wojskom atakowanie przeciwnika oraz utrzymywanie swobody działania. Szczególnie ważnym zagadnieniem jest wsparcie ogniowe czołowych pododdziałów wojsk dążących do połączenia, dlatego w pododdziałach tych powinni się znaleźć obserwatorzy artylerijscy, aby w miarę skutecznie i szybko korygować ogień artylerii.

Lotnictwo – bezpośrednie wsparcie lotnicze. Szczególną uwagę należy zwrócić na kierowanie bezpośrednim wsparciem lotniczym w rejonie pomiędzy wojskami, gdy zbliżają się one do rejonu połączenia. Powinno osłaniać podchodzące siły wojsk własnych przed uderzeniami przeciwnika z powietrza, zapewniać informacje i dane rozpoznawcze o przeciwniku, uzupełniać ogień środków artyleryjskich (szczególnie wtedy, kiedy nie jest możliwe skoordynowanie ich ognia), uniemożliwiać siłom przeciwnika wykonywania wszelkich manewrów czy próby wzmocnienia sił na kierunku dążących do połączenia wojsk własnych. Niezwykle ważne jest wsparcie śmigłowcami lotnictwa wojsk lądowych (obserwacja i rozpoznanie, niszczenie środków pancernych przeciwnika, prowadzenie dowodzenia i kierowania, opanowywanie krytycznych punktów i kluczowych obiektów terenowych, uzupełnianie i ewakuacja medyczna).

---

⁶⁴ Zob. *Regulamin działań taktycznych ATP-53(B)*, s. 168.

Obrona powietrzna – siły obrony powietrznej (przeciwlotniczej) zapewniają wszechstronną osłonę sił prowadzących działania na połączenie. Ugrupowanie jednostek obrony przeciwlotniczej powinno szczególnie zapewnić skuteczną osłonę tych sił oraz miejsc, gdzie będą najbardziej narażone na uderzenia lotnictwa przeciwnika. Jednostki obrony przeciwlotniczej są zazwyczaj rozwijane w ugrupowaniu sił głównych. Podczas etapu przygotowawczego powinny osłaniać rejon y ześrodkowania (obrony), drogi prowadzące do rubieży rozwinięcia i ataku. W czasie ataku priorytet należy przyznać osłonie nacierających wojsk. Niezwykle ważnym zadaniem w działaniach na połączenie będzie również osłona linii komunikacyjnych oraz osłona zgrupowań obu stron po uzyskaniu połączenia.

Wojska inżynieryjne – główną rolą wojsk inżynieryjnych w działaniach na połączenie jest utrzymanie dróg podejścia przy wykorzystaniu specjalistycznego wyposażenia inżynieryjnego. Powinny one zabezpieczać obchodzenie przeszkód, zwłaszcza przez czołowe kolumny wojsk, lub ich usuwanie, a także udzielać pomocy w zabezpieczeniu skrzydeł. Wojska inżynieryjne i ich ciężkie wyposażenie należy tak ugrupować, aby mogły się szybko rozwinąć tam, gdzie zaistnieje potrzeba. Elementy zabezpieczenia inżynieryjnego muszą przemieszczać się wraz z pierwszorzutowymi siłami, zwłaszcza w przypadku dążenia do połączenia z okrążonymi wojskami własnymi poprzez pierścień okrążający przeciwnika. Właściwe i szybkie użycie pododdziałów inżynieryjnych może zapewnić swobodę przemieszczania się sił własnych i pozbawiać jej przeciwnika.

Walka radioelektroniczna – użycie środków walki radioelektronicznej musi być dokładnie skoordynowane w celu uniknięcia wzajemnego oddziaływania na siebie i dublowania zadań. Wysiłek będzie zwrócony na zastosowanie pasywnych środków walki radioelektronicznej (przechwytywanie i bezpośrednie poszukiwanie) w celu wykrycia i lokalizacji przeciwnika. Zakłócanie przeciwnikowi procesu dowodzenia i kierowania oraz łączności w procesie wsparcia ogniowego, powinno zmniejszyć do minimum skutki jego uderzeń.

Wsparcie logistyczne – jest bardziej złożone niż w innych rodzajach działań. W planach zabezpieczenia logistycznego oprócz potrzeb, które wymagają siły przewidziane do połączenia, należy uwzględnić zapewnienie zabezpieczenia logistycznego wojskom, z którymi zamierza się połączyć. Niezwykle ważną kwestią jest zachowanie żywotności wojsk, które przemieszczając się, zwiększają w ten sposób ramię zaopatrywania. Wymagany poziom zabezpieczenia logistycznego umożliwia dowódcy uchwycenie i utrzymanie inicjatywy, dużą autonomiczność działań oraz szybkie reagowanie na nagłe zmiany sytuacji posiadanymi zasobami.

Zakończenie

Działania pośrednie nie są problemem, który pojawił się w ostatnich latach. Ich niekwestionowanym twórcą był Liddell-Hart, który sprecyzował ten termin następująco: „*pod pojęciem działania pośrednie – rozumiemy wszelkiego rodzaju skryte zabiegi wojenne, poczynając od różnych form manewru, poprzez nieoczekiwany dla przeciwnika wybór kierunku głównego uderzenia (wysiłku), uzyskanie zaskoczenia w wyborze czasu i miejsca uderzenia, nagle zastosowanie nieznanych środków i sposobów walki, a kończąc na szerokim stosowaniu dezinformacji i maskowania rzeczywistych działań celem wprowadzenia przeciwnika w błąd*”⁶⁵.

Analiza prezentowanego poglądu Liddell-Harta w aspekcie działań pośrednich w zderzeniu z teorią tego problemu, zawartą w natowskiej doktrynie ATP- 35(B), wskazuje na zbieżny pogląd w kwestii istoty tego zjawiska. Odróżnia go sposób podejścia i zakres problemu. Liddell-Hart uwzględnia działania pośrednie w ujęciach znacznie szerszych, których istotą jest umożliwienie tworzenia i utrzymania inicjatywy. Natomiast ATP-35(B) zawęża problem, ograniczając się do sprecyzowania form, w jakich działania pośrednie materializują się na polu walki. W powyższej kwestii należy tylko oddać szacunek wielkiemu teoretykowi, którego poglądy w pewnych kwestiach mają wymiar ponadczasowy. Jednak zarówno cytowany autor, jak i *Regulamin działań taktycznych ATP-35(B)* w bardzo wąskim zakresie uwzględniają istotne zagadnienie, dotyczące roli działań pośrednich na współczesnym polu walki.

Problemy ujęte w opracowaniu, szczególnie te, które dotyczą poglądów NATO na wykorzystanie form działań pośrednich, są wynikiem szczegółowej analizy literatury. Jednocześnie zrozumiałym jest, że pewne obszary problemowe przedstawione są w wymiarze ograniczonym, inne natomiast rozbudowane. Wynika to z przyjętych priorytetów. Intencją autora był zamysł przedstawienia kluczowych kwestii dotyczących działań pośrednich, które jednocześnie stanowią jedynie podstawę do prowadzenia dalszych, wnikliwych studiów tego problemu.

⁶⁵ B. H. Liddell-Hart, *Strategia. Działania pośrednie*, Warszawa, MON 1959, s. 10.

Literatura

1. **Rola-Arciszewski S.**, Sztuka dowodzenia na Zachodzie Europy, Warszawa, Główna Księgarnia Wojskowa 1934.
2. **AAP-6/U/ NATO Glossary of Terms and Definitions**, Military Agency FOD Standardization (MAS), 1995.
3. **Słownik terminów i definicji NATO AAP-6**, Warszawa, MON 1998.
4. **Bojarski R.**, Operacja obronna, Warszawa, AON 1999.
5. **Clausewitz K.**, O wojnie, Warszawa, MON 1958.
6. **Doktryna operacyjna wielonarodowych połączonych sił Sojuszu AJP-01**, 1997.
7. **Doktryna. Działania komponentu lądowego ATP-3.2.**, 2000.
8. **Działania operacyjne**, Warszawa, AON 1993.
9. **Działania taktyczne wojsk lądowych**, Warszawa, AON 1995.
10. **Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych. Materiały z sympozjum naukowego**, Warszawa, AON 1998.
11. **Foch F.**, Zasady sztuki wojennej, Warszawa, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy 1924.
12. **FM 101-5. Staff Organization and operations**, Washington DC 1997.
13. **Galewski Z.**, Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa, MON 1986.
14. **Galewski Z.**, Manewr we współczesnych warunkach prowadzenia działań bojowych, Myśl Wojskowa, nr 10/1986.
15. **Huzarski M.**, Aktywne formy prowadzenia obrony, Myśl Wojskowa, 1991, nr 3.
16. **Jomini H.**, Zarys sztuki wojennej, Warszawa, MON 1966.
17. **Jesionowski J.**, O pasie przesłaniania, Myśl Wojskowa 1993, nr 1.
18. **Kaczmarek W.**, Powietrzno-lądowy charakter walki w ujęciu systemowym „POWIETRZE”, Warszawa, AON 1998.
19. **Kaczmarek W.**, Struktura organizacyjna związków operacyjnych adekwatna do przewidzianych zadań „KORPUS”, Warszawa, AON 1999.
20. **Kamiński J.**, Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk, Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL 1992.
21. **Liddell-Hart B. H.**, Strategia, działania pośrednie, Warszawa, MON 1959.
22. **Liddell-Hart B. H.**, Obrona dynamiczna, M. I. KOLIN /PUBLISHERS/LTD 36 GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W. C. 1.
23. **Ludendorf E.**, Wojna totalna, Warszawa 1959.
24. **Mossor S.**, Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa, MON 1986.
25. **Mróz W.**, Luzowanie wojsk w obronie, Myśl Wojskowa, 1993, nr 2.
26. **Nowikow S. Z.**, Manewr w walce ogólnowojskowej, Warszawa, MON 1969.
27. **Nożko K.**, Rola manewru w uzyskiwaniu przewagi nad przeciwnikiem, Myśl Wojskowa, 1991, nr 4.
28. **Obrona Polski dziś i jutro**, Warszawa, Bellona 1993.
29. **Obrona manewrowa na szczeblach taktycznych**, Warszawa, AON 1991.
30. **Pająk J.**, Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki, Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1990.
31. **Pawłowski J.**, Manewr w obronie, Myśl Wojskowa, 1991, nr 4.
32. **Pająk J.**, Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki. Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1990.
33. **Pawłowski J.**, Manewr w obronie, Warszawa, Myśl Wojskowa, 1991, nr 4.
34. **Przedwojewski W.**, Działania desantowoszturmowe w obronie na szczeblach taktycznych i operacyjnych, Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1995.

35. **Pszczolowski T.**, Zasady sprawnego działania, Warszawa, Wiedza Powszechna 1982.
36. Podstawowe kategorie sztuki operacyjnej, Warszawa, AON 1996.
37. Operacje połączone, Warszawa, Szt. Gen., 2001
38. Operations FM 3-0, Washington, DC, 14 January 2001.
39. Regulamin działań taktycznych sił lądowych ATP-35 (B), NATO, jawne, trzeci projekt wstępny.
40. Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry Hdv 100/100, Warszawa, AON 1993.
41. Podręcznik polowy wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych 100-5 FM, tłum z języka angielskiego W. Kurzyca, Warszawa, AON 1994.
42. Rola NATO i jego państw partnerskich: powiększając bezpieczeństwo obszaru euroatlantyckiego, Warszawa, Bellona 1999
43. Regulamin wojsk lądowych, Warszawa, DWLąd 1999.
44. Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry Hdv 100/100, Warszawa, AON 1993.
45. **Sawkin W.**, Podstawowe zasady sztuki operacyjnej i taktyki, Warszawa, MON 1974.
46. **Sikorski B.**, Użycie i działanie sił powietrznoszturmowych w walce z desantami powietrznymi w operacjach obronnych, Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1993.
47. **Skibiński F.**, Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa, Wojskowy Instytut Historyczny 1990.
48. **Sobociński P.**, Walka z desantami i grupami dywersyjno-rozpoznawczymi przeciwnika w operacji obronnej, Warszawa, Myśl Wojskowa, 1990, nr 3.
49. **Ścibiorek Z.**, Możliwości organizacji i prowadzenia działań opóźniających podczas wycofania dywizji (DZ, DPANC), Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1982.
50. **Ścibiorek Z.**, Pas przesłaniania we współczesnej operacji obronnej, Myśl Wojskowa, 1989, nr 11.
51. **Ścibiorek Z.**, Rola manewru w obronie, Wiedza Obronna, 1994, 3(170).
52. **Ścibiorek Z.**, Działania opóźniające, Warszawa, AON 1995.
53. **Ścibiorek Z.**, Obrona manewrowa, Warszawa, Myśl Wojskowa, 1992, nr 1.
54. **Ścibiorek Z.**, Geneza i rozwój powietrzno-lądowych działań bojowych, Myśl Wojskowa, 1993, nr 2.
55. **Thamm C.**, Manewr wojsk – warunkiem sukcesu we współczesnej walce, Myśl Wojskowa, 1988, nr 9.
56. **Wiatr M.**, Obszar odpowiedzialności prowadzącego obronę manewrową, Myśl Wojskowa, 1993, nr 4.
57. **Wiatr M.**, Trwałość obrony manewrowej, Warszawa, AON 1994.
58. **Wiatr M.**, Trwałość obrony manewrowej. Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1993.
59. Wystarczalność obronna, Warszawa, Bellona 1996.
60. **Wiśniewski E.**, Obrona manewrowa, Myśl Wojskowa, 1990, nr 2.
61. **Varvarovsky L.**, Manewrowość, Warszawa, MON 1962.
62. **Zieliński J.**, Zasady sztuki wojennej – operacyjne aspekty, Warszawa, AON 1994.
63. **Zieliński J.**, Sztuka operacyjna – studium operacyjne, Warszawa, AON 1994.
64. **Zieliński J.**, Zmiany w sztuce operacyjnej. „SZTUKA”, Warszawa, AON 1998.
65. **Zieliński J.**, Zarys teorii sztuki operacyjnej Wojsk Lądowych Rzeczypospolitej Polskiej, Adam Marszałek, Toruń 1998.